

БЪЛГАРСКО ДАСКАЛО

Настоящият материал се осъществява в рамките на
проект „Българско даскало“ на
Фондация „КУЗМАНОВ“.

Проектът се реализира по програма „Дъга“
на Фондация „Работилница за граждански
инициативи“ с финансовата подкрепа на
Фондация „Велукс“.

ФОНДАЦИЯ
РАБОТИЛНИЦА
ЗА ГРАЖДАНСКИ
ИНИЦИАТИВИ

покрепяме инициативните

THE VELUX FOUNDATIONS

Фондация КУЗМАНОВ

Българско даскало

РОДИТЕЛСКИ НАРЪЧНИК

за по-успешна комуникация

с децата ни и техните учители

Атанас Кузманов

Катя Кючукова

СЪДЪРЖАНИЕ

ТИПОВЕ РОДИТЕЛСКО ПОВЕДЕНИЕ.....	6
ПРОБЛЕМНИТЕ УЧЕНИЦИ – ДА ИМ ПОМОГНЕМ, ВМЕСТО ДА ВОЮВАМЕ С ТЯХ!	9
ПОВИШАВАНЕ НА МОТИВАЦИЯТА ЗА УЧЕНЕ ПРИ УЧЕНИЦИТЕ	15
РОЛЯТА НА РОДИТЕЛИТЕ В КОНТЕКСТА НА НОВИЯ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	21
ВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ	26
ОРГАНИЗИРАНЕ НА АКТИВНИЯ РОДИТЕЛСКИ КЛУБ	31
ГНЕВЪТ В РАЗВИТИЕТО НА ДЕТЕТО	36
ДОБРИ ПРАКТИКИ	41
НА РАБОТА МЕЖДУ РОДИТЕЛИ, УЧИТЕЛИ И УЧЕНИЦИ ОТ БЪЛГАРИЯ.....	41
С ПРОБЛЕМНИТЕ ДЕЦА В УЧИЛИЩЕ – ПО ПРАВИЛАТА ИЛИ С ХАСТАРА НАОПАКИ	42
РАННО ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЗА РАБОТА С ДЕЦА АУТИСТИ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ.....	52
МОЯТА ВИЗИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО – ДНЕС И УТРЕ	63
ТЕКСТОВИТЕ ЗАДАЧИ ПО МАТЕМАТИКА – НАЧИН ЗА УСВОЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА	73
ОБУЧЕНИЕ ПО АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА ДЕЦА ОТ 2- ДО 7-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ	86
ASTING IT OUT!	102
ПРИОБЩАВАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ЧРЕЗ ИНТЕГРИРАНЕ НА ИЗКУСТВОТА В УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО БЕЛ, АЕ И ЧП В IV КЛАС НА ОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“, ГР. БЕЛЕНЕ, ОБЛ. ПЛЕВЕН	118

УВАЖАЕМИ РОДИТЕЛИ,

Представяме ви един наръчник, който ние използваме за обученията на родители по проект „Българско даскало“. Може би малка част от изложения материал няма да бъде много ясен за вас, защото не сте били участници в обученията, но сме сигурни, че въпреки това на следващите страници ще намерите много интересна и полезна информация, която ще ви помогне по-добре да комуникирате с вашето дете и неговите учители, начините ви на активно включване в училищния живот и не на последно място – да разберете вашите права и задължения на родител.

Ние вярваме, че за успешното образование на едно дете трябва активно да бъдат включени: образователните институции (МОН, РУО, общини), училището (материалната му база, учителите) и родителите. Сигурни сме, че с този наръчник, вие, драги родители, ще бъдете активна страна и ще изисквате най-доброто за вашите деца.

С най-добри пожелания
екипът на отдел „Образование и култура“
на Фондация „КУЗМАНОВ“

ТИПОВЕ РОДИТЕЛСКО ПОВЕДЕНИЕ

АВТОРИТАРЕН СТИЛ

Този стил на родителско поведение се характеризира с пълен контрол над детето, независимо по какъв начин ще бъде постигнат.

РЕЗУЛТАТИ от авторитарния родителски стил: постепенно споровете между деца и родители се превръщат в битка за надмощие: детето научава, че всичко се постига със сила, и затова започва да търси начин да спечели.

СВРЪХПРОТЕКЦИЯ

Родителите приемат, че децата са неспособни да вършат нещо сами и затова се нуждаят от тях, от грижата на възрастния. Основната характеристика на този стил е упоритата загриженост за най-малките подробности от живота на детето.

РЕЗУЛТАТИ от свръхпротекционисткия стил: такива деца хабят твърде много енергия във вечния конфликт между зависимостта от майката и смъртно осъзнаваното желание за автономност. Свръхпротекцията създава неувереност в собствените сили, малка инициативност.

РАЗГЛЕЗВАНЕ

Този стил е по-скоро крайност на топлото родителско отношение, отколкото на родителския контрол. Разглезването се разбира като приемане на детинското поведение много след момента, в който детето е способно да го превъзмогне.

РЕЗУЛТАТИ от прекомерната обич и внимание към детето: детето приема, че то е „центърът на света“. Свиква да получава, но не и да дава. То има твърде силна привързаност

към майката и затова много се бои от отделянето си от нея, бавно се адаптира към новите условия. Такова дете няма спирачки на желанията си.

ПРЕНЕБРЕГВАНЕ

Тук има пълно пренебрегване на потребностите и интересите на детето. Родителите не показват обич нито чрез думи, нито чрез ласки. Пренебрегването е форма на насилие върху детето.

РЕЗУЛТАТИ от пренебрежителното отношение: при този стил детето преживява различни фрустриращи ситуации /потискащи елементарните му нужди и желания/, които могат да окажат трайно влияние върху характера му. Детето решава, че в живота на родителите му има по-важни от него неща и развива комплекс за малоценност и ниска самооценка.

РАЗРЕШАВАЩО-ОПРОЩАВАЩО ПОВЕДЕНИЕ

Този стил измамно е подчинен на „автономия“, но тя е по-скоро криво разбрана. При този стил липсва контрол, няма никакви ограничения, но и никакви правила или стандарти за „правилно – неправилно“, които да се подават към детето.

РЕЗУЛТАТИ от прилагането на опрощаващия стил: липсата на ясни правила объркват детето и това може да повиши тревожността му. То става лесно раздразнително, импулсивно и агресивно. Не развива ориентацията си към постижения. Има слаб самоконтрол и не знае как да се справя с независимостта си.

НЕПОСЛЕДОВАТЕЛНА РОДИТЕЛСКА СТРАТЕГИЯ

„Двойният критерий“ – родителят говори едно, а прави обратното. Има високи изисквания и претенции към поведението на детето, а самият той не ги спазва с начина си на живот.

РЕЗУЛТАТИ от непоследователността и противоречивостта в поведението на родителя: непоследователността между думи и действия на родителя изгражда представа за слабост и дезорганизираност в детето. Тревожността му се повишава. Не може да си изгради стабилни навици и стереотипи на поведение. Такова дете е потиснато, нерешително, преживява вътрешна криза.

Разговорите между учители и родители са мост между дома и училището. Двете страни трябва да открият подходящия модел, който да допринесе за успехи и удовлетвореност!

ПРОБЛЕМНИТЕ УЧЕНИЦИ – ДА ИМ ПОМОГНЕМ, ВМЕСТО ДА ВОЮВАМЕ С ТЯХ!

ТИПОВЕ ПОВЕДЕНИЕ

Затвореният в себе си ученик

Той е бавен и трудно комуникативен. Избягва да се ангажира, твърде често мънка и създава впечатление, че е разсеян. Седи си кротко, сякаш не се интересува от това, което става около него. Най-често е дете на властни родители или живее в семейство с конфликтни взаимоотношения. Възможно е да живее в непълно семейство или при баба и дядо.

Как може учителят да помогне на такова дете?

Да бъде окуражаван да говори, чрез задаване на отворени въпроси, затворените ще провокират само „да“ и „не“.

Търпеливо изчакване на отговора на въпроса и след това задаване на следващ въпрос. Окуражаване да споделя мислите и чувствата си.

Ученикът, който никога не слуша

„Не стига, че никога не слуша какво му говоря, идва без домашни на училище, но ми проваля и часовете.“ Той все не е чул и не е разбрал, никой не му е казал и не е виновен за нищо.

Тези деца трудно се концентрират, особено ако не разбират нещо, или решават, че им е скучно и безинтересно. Трудно се задържат на едно място. Първоначалното изкушение на учителя или родителя е да започне да се кара на детето, като му обяснява колко разсеяно, безотговорно и невнимателно е, че на него не може да се разчита за нищо. Но това вместо да оправя нещата, ги влошава още повече.

Обратната връзка се постига чрез поставяне на някаква задача, независимо с какъв характер, като изисквате от него да повтори това, което трябва да направи, за да сте сигурни че е разбрало.

Мечтателят

Краткотрайна концентрация на вниманието. Ентузиазират се, но за малко. Не шумят, не пречат, но винаги са отнесени някъде, сякаш не са в класната стая. Оценка им са непостоянни и показват непоследователност при усвояване на знанията. Най-често му лепят етикета „мързи го да учи“. Но тъй като тези деца са тихи и не пречат в час, никой не ги поставя в категорията на проблемните ученици. Обратната връзка се постига чрез постоянното стимулиране на вниманието им. Може да им се дават по-нестандартни задачи и домашни, да имат възможност да избират от няколко варианта на задача, за да се поддържа активността им. Тези деца никога няма да са активни, ако не им се предлагат интересни задачи за изпълнение.

Самотникът

Плахи, несигурни и болезнено чувствителни. Предпочитат да се усамотяват в някой ъгъл и се чувстват удобно само тогава, когато никой не се интересува от тях. Често са обект на присмех и подигравки от страна на другите деца. Трудно установяват и трудно поддържат контакти със съучениците си. Работят добре сами, проявяват старание, но когато трябва да се реши колективна задача, са безпомощни, дистанцират се. В много от случаите това са деца, жертва на насилие. Тихи и мълчаливи, те често се превръщат в обект на агресивно поведение от страна на съучениците си.

Как да им се помогне?

Трябва да бъдат подкрепяни и внимателно да се наблюда-

ва отношението на другите към тях. Да им се дават самостоятелни задачи, за да се уважи уединението им и заедно с това да се поощрят усилията им да се приобщават към различни обществени инициативи. Те трудно могат да станат част от колективните занимания, но поне да им се осигури толерантно и незастрашаващо ги отношение.

Сърдитият

Ученикът, който постоянно хленчи и се оплаква по незначителни поводи. Винаги е обиден на някого и създава конфликтна атмосфера около себе си и така влияе неблагоприятно на целия клас. Това са пренебрегвани възрастни деца, които чрез сърденето си искат да спечелят вниманието на другите.

Как може да им се помогне?

Търпение, много търпение, изслушване, формулиране на точни и ясни правила на работа с тях. Обръщайте им внимание и стимулирайте всяка позитивна проява, усмивка и добро настроение и не се притеснявайте от сърденето им. Ако реагирате агресивно на него, те се озлобяват и стават още по-досадни с оплакванията си и от това, че имате лошо отношение към тях и не ги харесвате.

Свърхчувствителното дете

Тези деца приемат всяка забележка като обида и се разстройват. С непредсказуемо поведение може да заплачат за най-дребната проява на невнимание. Изживяват болката си, като плачат скрити някъде. Много рядко се оплакват, но това не им пречи да си тръгнат от училище, без да предупредят някого. Те са склонни към бягства от къщи и е трудно предсказуемо какво точно ги наранява. Най-често това са деца, преживели труден и конфликтен развод на родителите или някакво друго травмиращо събитие. Как да им помогнем? Тези деца трябва да бъдат изслушвани и внимателно да се

подбират думите, с които се правят забележки. Добре би било такива деца да бъдат насочвани към психолог за оказване на психотерапевтична помощ.

Многознайкото

Той винаги е прав, винаги постъпва правилно и няма вина за възникналото напрежение. Почти никога не казва „сбърках“ или „извинявай“. Постоянният му стремеж за „безгрешност“ дразни околните и често е предпоставка за конфликти и разправии в класа.

Как да се работи с такова дете?

Правилният подход при този тип деца е, че трябва да бъдат научавани да анализират възникналите конфликти, като полагат усилия да изяснят не само вината на другите, но и своята. Те трябва да се научат да съпреживяват.

Песимистът

Постоянно хленчене и мрънкане, че не може, че не разбира, но и не полага особени усилия. Създава потискаща и дразнеща ситуация. Това му поведение се дължи на парализиращ страх от провал, който блокира всяко усилие за преодоляване на възникнала трудност. Тези деца приемат, че е по-добре да не правят нищо, отколкото да се провалят в нещо. Обикновено в семейството им единият родител е строг и вискателен, а другият върши всичко вместо детето. Тези деца са неуверени и с комплекс за малоценност. Много трудно се справят с учебния материал. Най-често учителите казват за тези деца „каквото и да правя, той просто седи и само повтаря: „не мога, не разбирам.“

Как да им се помогне?

Този тип деца се нуждаят от поощрение. Трябва да повярват в своите сили и възможности, да се научат да приемат грешките и неуспехите като нещо нормално в живота на

всеки човек. Възпитателният подход изисква много усилия и търпение, както и подкрепа от страна на семейството.

Веселякът

Учениците веселяци са шумни, невъздържани, говорят високо и не на място, свиркат си понякога в час или се смеят шумно без видима причина. Няма мяра и задават неуместни въпроси точно когато всички слушат внимателно урока. Трудно се подчиняват на норми и ограничения. Бързо се съгласяват с критиката и лесно обещават, че ще се променят, но трудно изпълняват поетите ангажименти. Това са деца с крехко самочувствие и висока неувереност. Объркани са и не знаят как да общуват с другите. Част от действията им са защитна реакция спрямо тяхната уязвимост.

Как да се работи с тях?

При този тип деца трябва много внимателно да се използва тяхното добро настроение, за да се привлекат към активна и ползотворна дейност. Наред с това изискванията към тях трябва да се увеличават, а не да намаляват. Колкото повече се изисква, толкова повече се увличат и забравят да пречат на другите.

Прекалено амбициозният ученик

Амбициозните ученици почти винаги се сочат от учителите като положителни примери. Но техният силен стремеж към преуспяване може да породи и конфликти. Те не умеят да губят, да търпят поражение. За тях победата е толкова важна, че могат да настроят всички против себе си. За тях всяка загуба се приема като непоправима трагедия. Много често такива деца изпадат в тежки кризи.

Работата с тях е насочена към това те да се научат да приемат спокойно неуспехите и загубите в живота си. Добре е да се открият причините за тази свръхамбициозност, защо-

то много често това са деца на свръхамбициозни родители. В този случай трябва да се работи с родителите.

Грубиянът

Най-често това са хиперактивните деца. Обикновено използват нецензурни думи, обичат да налагат мнение, избират си жертви и постоянно ги тормозят. Склонни са да крещат и така да карат другите да се съобразяват с тях. Съучениците им не ги обичат, но ги слушат, защото се страхуват от тях. Това държание показва, че това дете със сигурност има проблем в семейството – може да е малтретирано, да е negliжирано, или просто да живее в агресивна обстановка и да не знае друг начин на поведение.

Как да се работи с такива деца?

Трябва да бъде открита причината за това грубо и агресивно поведение. Добре е детето да се насочи към психолог, за да му бъде оказана помощ, като се разговаря и с родителите, и с детето. Но ако родителите не променят своето поведение спрямо него, едва ли може да се постигне голям напредък.

ПОВИШАВАНЕ НА МОТИВАЦИЯТА ЗА УЧЕНЕ ПРИ УЧЕНИЦИТЕ

Какво е мотивация?

- Мотивацията е движещата сила, която стои зад всички действия на индивида
- Мотивацията е временно и динамично състояние, което не трябва да се бърка с индивидуални черти от характера на човека или емоционални състояния.

Видове мотивация

- Вътрешна – настъпва, когато хората са вътрешно мотивирани да създадат нещо, което предизвиква задоволство у тях.
- Външна – настъпва, когато хората са мотивирани от външно задоволство като пари, оценки и др.

Причини за ниска мотивация за учене

- Несъответствие между способностите и възможностите на детето и изискванията на учебните програми
- Ученикът няма навици за самостоятелна работа
- Отсъствие на интерес по определени предмети
- Напрегнати отношения със съучениците
- Несъвършенство на организацията на учебния труд
- Безинтересни уроци
- Отсъствие на индивидуален подход.

Необходими условия за поддържане на мотивацията за учене

- Създаване на подходяща за учене среда
- Поставяне и постигане на реалистични цели

- Инициативност в ученето
- Изискване на обратна връзка и външен контрол според нуждите
- Прилагане на принципи за стимулиране и повишаване на мотивацията
- Поддържане на добра дисциплина за учене.

Социални мотиви

- Дълг
- Отговорност
- Разбиране на социалната значимост на ученето
- Стремех към заемане на определена позиция в отношенията с околните.

Познавателни мотиви

- Овладяване на нови
- знания,
- явления,
- закономерности.

Вътрешни мотиви

- Удовлетворение от самата дейност
- Стремех към успех
- Разбиране на необходимостта за живота
- Учене като възможност за общуване.

Външни мотиви

- Оценки
- Принуда
- Учене заради
- престиж,
- лидерство,
- материално възнаграждение.

Шест принципа за мотивация

1. Принцип: Позитивното отношение мотивира.

Кои са условията, които мотивират? Спомнете си ваш учител, приятел или родителите, които са ви подкрепили да се справите успешно с нещо само като са ви окуражавали, че ще успеете.

2. Принцип: Удоволствието мотивира.

Със сигурност сте имали моменти на истинска наслада от нещо, което сте правили сам или с приятели. Спомняте ли си колко силно мотивирани сте били за успеха и сте го постигнали? Радостта мотивира.

3. Принцип: Да се чувстваш значим, мотивира.

Ако се замислите и поразровите в паметта си, ще успеете да намерите моменти, когато вашето мнение е било много ценно. Вашите идеи са били смислени и важни. Хората са се вслушвали във вас.

4. Принцип: Успехът мотивира.

Много хора се мотивират, когато успеят да направят нещо добре. Чувствате, че усилията, които полагате, си струват и искате да постигнете успешен резултат.

5. Принцип: Личната полза мотивира.

Всеки човек се интересува: „Какво ще спечеля от това?“. Когато някой види какви са личните му ползи, се мотивира.

6. Принцип: Яснотата мотивира.

Шестият и последен принцип най-лесно би бил разбран, ако се замислите за ситуация, в която не сте били мотивирани. Има голяма вероятност просто да не сте били достатъчно на-

ясно със задачата, която трябва да извършите. Инструкциите са били доста двусмислени.

Междупредметните връзки – начин за засилване на мотивацията за учене.

- Те са средство за получаване на трайни и задълбочени знания
- Изграждане на добър понятиен апарат
- Допринасят за ярна представа за природата и обществото
- Те интегрират методи от един учебен предмет в друг
- Допринасят за изграждане на рутинни умения и навици.

Методи за мотивация

- Емоционални
- Поощрение
- Порицание
- Учебно-познавателна игра
- Създаване на ярки нагледни образи и представи
- Създаване на ситуации за успех
- Стимулиращо оценяване
- Свободен избор на задачи.

Познавателни

- Опора на жизнен опит
- Познавателен интерес
- Създаване на проблемни ситуации
- Алтернативни решения
- Изпълнение на творчески задачи
- Брейнсторминг

Волеви

- Учебни изисквания
- Информирание за задължителните резултати от обучението и формиране на съответно отношение
- Познавателни затруднения
- Самооценка и корекция
- Рефлексия.

Социални

- Подражание
- Създаване на ситуации за взаимопомощ
- Желание за контакт и сътрудничество
- Взаимопроверка.

Правила за мотивация

- Поощрявайте учениците
- Очаквайте от тях най-доброто
- Разпространявайте ентузиазъм
- Използвайте разнообразни дейности в урока
- Създавайте ситуации, водещи до успех.

Оценката мотивира:

- Когато ученикът е уверен в нейната обективност
- Когато ученикът я възприема като полезна за себе си
- Когато знае, какво трябва да направи за да постигне по-високи показатели
- Когато е уверен, че за да успее, ще му бъде оказана помощ.

Други форми на мотивация

- Извънкласни занимания:
  - ателие „Енциклопедия“
  - ателие „Занаяти“

Проект „Българско даскало“ на Фондация „КУЗМАНОВ“ се реализира в рамките на програмата „Дъга“ на Фондация „Работилница за граждански инициативи“, с финансовата подкрепа на Фондация „Велукс“.

- ателие „Фолклор“
- Ученически парламент.
- Сътрудничество с родителите:
- Родителски клуб
- Работни ателиета.

РОЛЯТА НА РОДИТЕЛИТЕ В КОНТЕКСТА НА НОВИЯ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Законът за предучилищното и училищното образование е обнародван в Държавен вестник бр. 79 от 13.10.2015 г. и влезе в сила на 01.08.2016 г. след близо 10-годишно обсъждане. Нормативният документ поставя образователната система в България на съвсем ново ниво, като на родителите е отредено специално място и права.

Ето и основните права и задължения на родителите, които са вменени чрез новия образователен закон:

РОДИТЕЛИ

Чл. 208. (1) Сътрудничеството и взаимодействието между родителите и детската градина или училището се осъществяват чрез индивидуални консултации, родителски срещи, обучения, както и всеки път, когато конкретна ситуация или поведение на детето или ученика го прави необходимо.

(2) Средство за постоянна връзка между училището и родителя е бележникът за кореспонденция.

(3) Средство за връзка със семейството на ученика може да бъде и електронната поща на един от родителите, както и електронният дневник на паралелката.

Чл. 209. Родителите имат следните права:

1. периодично и своевременно да получават информация за успеха и развитието на децата им в образователния процес, за спазването на правилата в детската градина и в училището и за приобщаването им към общността;

2. да се срещат с ръководството на детската градина или училището, с класния ръководител, с учителите и с другите педагогически специалисти в определеното приемно време или в друго удобно за двете страни време;

3. да се запознаят с училищния учебен план или със съответната педагогическа система в детската градина;

4. да присъстват и при желание от тяхна страна да бъдат изслушвани, когато се решават въпроси, които засягат права и интереси на детето или ученика;

5. най-малко веднъж годишно да получават информация, подкрепа и консултиране в детската градина или в училището по въпроси, свързани с образованието, с кариерното ориентирание и с личностното развитие на децата им;

6. да избират и да бъдат избирани в обществения съвет на детската градина или училището;

7. да изразяват мнение и да правят предложения за развитие на детската градина, училището и центъра за подкрепа за личностно развитие.

Чл. 210. (1) Родителите имат следните задължения:

1. да осигуряват редовното присъствие на детето в задължителното предучилищно образование и на ученика в училище, като уведомяват своевременно детската градина или училището в случаите на отсъствие на детето или ученика;

2. да запишат при условията на чл. 12 детето в първи клас или ученика в училище в случаите на преместване в друго населено място или училище;

3. редовно да се осведомяват за своите деца относно приобщаването им в детската градина и в училищната среда, успеха и развитието им в образованието и спазването на училищните правила;

4. да спазват правилника за дейността на детската градина, училището и центъра за подкрепа за личностно развитие и да съдействат за спазването му от страна на детето и ученика;

5. да участват в процеса на изграждане на навици за самоподготовка като част от изграждането на умения за учене през целия живот;

6. да участват в родителските срещи;

7. да се явяват в училището след покана от учител, директор или друг педагогически специалист в подходящо за двете страни време.

ОБЩЕСТВЕНИ СЪВЕТИ

Чл. 265. (1) С цел създаване на условия за активни и демократично функциониращи общности към всяка детска градина и всяко училище се създава обществен съвет.

(2) Общественият съвет е орган за подпомагане на развитието на детската градина и училището и за граждански контрол на управлението им.

Чл. 266. (1) Общественият съвет се състои от нечетен брой членове и включва един представител на финансиращия орган и най-малко трима представители на родителите на деца и ученици от съответната институция. В състава на обществения съвет на училище, което извършва обучение за придобиване на професионална квалификация, се включва и представител на работодателите.

(2) Представителите на родителите се излъчват от събрание на родителите, свикано от директора на детската градина и на училището. На събранието се определя броят на представителите на родителите и се избират и резервни членове на обществения съвет.

(3) Представителите на работодателите се определят от областния управител по предложение на представителните организации на работодателите.

(4) Председателят на обществения съвет се избира от членовете му.

(5) Членовете на обществения съвет се определят за срок

не по-дълъг от три години.

Чл. 267. (1) Общественият съвет се свиква на заседание най-малко 4 пъти год., като задължително провежда заседание в началото на учебната год.

(2) С право на съвещателен глас в работата на обществения съвет на училищата участват поне трима представители на ученическото самоуправление.

(3) С право на съвещателен глас в работата на обществения съвет на училищата и детските градини участва и представител на настоятелството.

(4) В заседанията на обществения съвет могат да бъдат канени и служители на институцията, на регионалното управление на образованието, експерти, на работодателите, на синдикатите, на юридическите лица с нестопанска цел и други заинтересовани лица.

Чл. 268. (1) Директорът на детската градина или на училището има право да присъства на заседанията на обществения съвет и да изразява становище по разглежданите въпроси.

(2) Директорът е длъжен при поискване от обществения съвет да предоставя всички сведения и документи, необходими за дейността му.

(3) При необходимост директорът може да отправи искане до председателя на обществения съвет за свикването му.

Чл. 269. (1) Общественият съвет в детската градина и училището:

1. одобрява стратегията за развитие на детската градина или училището и приема ежегодния отчет на директора за изпълнението ѝ;

2. участва в работата на педагогическия съвет при обсъждането на програмите по чл. 263, ал. 1, т. 8 и 9 и при обсъждане на избора на ученически униформи;

3. предлага политики и мерки за подобряване качеството на образователния процес въз основа на резултатите от само-

оценката на институцията, външното оценяване – за училищата, и инспектирането на детската градина или училището;

4. дава становище за разпределението на бюджета по дейности и размера на капиталовите разходи, както и за отчета за изпълнението му – за институциите на делегиран бюджет и за частните детски градини и частните училища, които получават средства от държавния бюджет;

5. съгласува предложението на директора за разпределение на средствата от установеното към края на предходната година превишение на постъпленията над плащанията по бюджета на училището или детската градина;

6. съгласува училищния учебен план;

7. участва с представители в комисиите за атестиране на директорите при условията и по реда на държавния образователен стандарт за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти;

8. съгласува избора от учителите в училището по чл. 164, ал. 2 на учебниците и учебните комплекти;

9. сигнализира компетентните органи, когато при осъществяване на дейността си констатира нарушения на нормативните актове;

10. дава становище по училищния план-прием по чл. 143, ал. 1;

11. участва в създаването и приемането на етичен кодекс на училищната общност.

Чл. 270. Условията и редът за създаването, устройството и дейността на обществения съвет се уреждат с правилник, издаден от министъра на образованието и науката.

ВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ

Сами по себе си, думите не носят почти никакви емоционални послания. Също като текста, изписан на компютърния екран, те предават само факти и информация.

Думите и емоционалната обвързаност

■ Притежателното местоимение „***мой***“ (и останалите му форми за род и число – „моя“, „мое“, „мои“) издават емоционалната обвързаност на говорещия със следващите думи в изречението. Например „Моят шеф“ говори за емоционална връзка, докато „шефът“ бележи отчужденост и хладина във взаимоотношенията.

Съюзът „с“ и предлогът „на“

■ издават съответно близост или дистанцираност между хората. В съчетание с глаголите „говоря“ и „казвам“ предлогът „на“ е натоварен с особено силни емоционални нюанси. Ако кажете на някого, че искате да му говорите, това автоматично издига известни бариери между вас. Докато ако му кажете, че искате да говорите с него, имате повече шансове за постигане на сътрудничество.

Наблягането върху определена дума

■ Промяната на акцента, тоест наблягането върху една или друга дума от изречението може напълно да промени смисъла на цялото изречение.

■ Промяната на смисъла съобразно акцентуването съвсем ясно показва по какъв именно начин е възможно да манипулирате онова, което хората ще чуят и ще разберат.

„Честно“, „откровено“, „искрено“

■ навяват мисълта, че този, който ги употребява, май е доста по-малко честен, откровен и искрен, отколкото твърди. Чувствителните хора несъзнателно долавят закодираното в

тези думи послание и интуитивно се досещат, че събеседникът им се опитва да ги заблуди.

„Нали“

■ принуждава слушателя да се съгласи с гледната точка на говорещия. Ако попитате събеседника си: **„Съгласен си с това, нали?“**, в повечето случаи той ще се почувства длъжен да отговори утвърдително, макар това да не означава непременно, че наистина споделя мнението ви.

„Само“

■ използва се, за да омаловажи значението на следващите думи в изречението. **„Ще ти отнема само пет минутки“** обикновено се използва от хора, които имат намерение да ви занимават поне един час с проблемите си и затова събужда опасения, докато **„Ще ти отнема пет минути“** звучи по-конкретно и следователно вдъхва повече доверие.

„Опитвам се“

■ употребява се често като глагол, обикновено в бъдеще време, от хора, които са неуверени в себе си или са свикнали да не се представят добре и/или да се провалят. Те го използват, за да оповестят предварително, че може и да не успеят да се справят успешно със задачата или дори че очакват да се провалят.

„Да, но“

■ престорено съгласие, което издава опит да бъдат избегнати настояванията за заемане на категорична позиция. Обикновено „но“ опровергава казаното преди него или е сигнал, че до този момент съответният човек е лъгал. **„Да, но“** може да бъде срещнато и под формите **„и все пак“** и **„обаче“**. **„Приемам казаното от вас, и все пак... (не приемам това, което казахте)“** **„Тази рокля е страхотна, обаче... (изобито не ми харесва)“**

„При цялото ми уважение“

■ Среща се и под формата **„с цялото дължимо (към вас) уважение“** издава повече от ясно, че говорещият не само

изобщо не уважава, но дори презира слушащия. **„Оценявам забележките ви, господине, но бих казал, при цялото ми уважение към вас, че не споделям вашето мнение.“** Това е един доста усукан начин да се каже **„Ама че тъпак“**.

„Повярвайте ми“

■ Говорещият предусеща, че няма да му повярват или съзнава, че онова, което ви казва, звучи неубедително, затова и започва изреченията си с **„Повярвайте ми“**. **„Не си измислям“, „Не се шегувам“** и **„Защо ще ви лъжа?“** са варианти на **„Повярвайте ми“**. Върховната лъжа се маскира по следния начин: **„Повярвайте ми, не се шегувам. Защо ще ви лъжа? (означава – Дайте ми само шанс да ви претемна!)“**

„Разбира се“

■ най-често се използва като въведение към някакво предположение, към чието осъществяване на практика говорещият подтиква слушателя. **„Разбира се“** внушава, че **твърдението, което го следва, е обичайна практика!** Много често тази фраза е и средство, посредством което говорещият постига своето, като внушава, че всички останали са съгласни с изказаното предположение.

„Не казвай на никого...!“

■ **„Просто няма да повярваш, но...“**, **„Не би трябвало да ти го казвам, но...“** и **„Никому ни дума за това“**. Фразата **„Не желая да разпространявам клюки“** обикновено се превежда като **„Умирам си да разпространявам клюки“**. **„Знам, че това изобщо не е моя работа“** обикновено се превежда като **„Я да видим дали не мога да си пъхна носа в тая работа“**.

„Не ме разбирайте погрешно“

■ в превод означава **„Това, което се казва да кажа, няма да ви хареса, но изобщо не ми пука“,** и **„Не става дума за парите, а за принципа“,** което обикновено означава **„Точно за парите става дума“**.

Резултати от анкетата на института ГАЛЪП на въпроса „*Какво ви дразни най-много при разговор?*“

- Прекъсване на събеседника
- Ругатни и грубости
- Мънкане, неясно говорене
- Говорене на висок глас
- Говорене с монотонен, скучен глас
- Използване на ненужни думи, като: „викам, разбираш ли, нали така“ и пр.
- Носово произношение
- Бързо говорене
- Граматически грешки, лошо произнасяне на думите
- Писклив, остър глас
- Чужд акцент, говорене на диалект
- Едно допълнително изследване по този въпрос обаче показва стопроцентово, че за всички анкетирани е най-неприятно, когато другият непрекъснато говори само за себе си! Хората се дразнят от онези, които непрекъснато повтарят думичката „аз“ и не слушат какво им говориш. Никой не обича самовлюбения събеседник

7-етапна формула за добра комуникация

1. Не повишавайте глас. Въпреки че сте емоционално ангажирани, един спокоен, уравновесен тон ще ви позволи да бъдете чути по-добре.

2. Винаги уважавайте мнението и ценностите на другия човек; колкото и да ви е трудно, опитайте се да видите нещата от негова гледна точка.

3. В никакъв случай не прекъсвайте събеседника. Прехапете си езика, ако трябва, но оставете човека да каже, каквото е наумил. Дори ако тежки думи задействат някой „бутон“, отминете ги, овладейте се и... не го прекъсвайте.

4. Използвайте ключови изрази като: „Разбирам как-

во казвите“, „Разбирам гледната ви точка“. Нека другият да разбере, че наистина го слушате.

5. Обобщете накратко със свои думи онова, което е казал събеседникът ви, та и двамата да сте сигурни, че всеки е разбрал точно мнението на другия.

6. След като сте обобщили, намерете обща отправна точка, някакъв въпрос, по който имате общ език.

7. Накрая изложете своето мнение и поискайте от събеседника и той да обобщи как ви е разбрал.

ОРГАНИЗИРАНЕ НА АКТИВНИЯ РОДИТЕЛСКИ КЛУБ

В началото бихме желали да направим разлика между Родителски клуб и Обществен съвет. В тази глава ще дадем насоки за работата на Родителския клуб, който има далеч по-малко правомощия и задължения от Обществения съвет към едно учебно заведение.

В Родителския клуб е желателно да намерят място родители на ученици от различни етнически групи. Дори и да имате малко ученици от дадена етническа група в учебното заведение, то е добре да поканите и техните родители, за да имате наистина представителност и да може да видите вашето училище през погледа на всички заинтересовани родители (така по-лесно училището ще види слабите си места и ще ги подобри). Оптималният вариант за събирането на Родителския клуб е веднъж месечно. За да бъдат срещите на Родителския клуб приятни и продуктивни, той трябва да има:

- Подходящо помещение в учебното заведение, където да се събира. Най-добре би било да има специално помещение, обособено като Родителски кът;
- Директорът или учител, който да присъства и подпомага провеждането на срещите;
- Материали за писане и презентирание, за да се запишат решенията.

РОДИТЕЛСКИ ЛЕКТОРИИ:

Родителските лектории са срещи на Родителския клуб, на които родителите обсъждат различни здравни, образователни, социални, дисциплинарни, учебни и други теми. На тези лектории родителите могат да оказват подкрепа помежду си

и така да мотивират други родители, за които например образованието или социалното включване на децата им не е приоритет. Чрез тези лектории родителите биха подобрили комуникацията си с другите родители, учителите и не на последно място – ще повишат осведомеността си по различни важни въпроси, свързани и с възпитанието и отглеждането на децата им.

Теми на Родителския клуб: Темите трябва да бъдат подготвяни от различни родители. Важно е да се отбележи, **че срещите на Родителския клуб са различни от редовните родителски срещи на учебното заведение. Тук НЕ бива да се говори персонално за успехите или неуспехите на учениците, а да се говори само за родителите и развитието на учебното заведение.**

Примерни теми за родителски срещи/лектории:

месец октомври	Образователната система и мястото на детето ни в нея; Задълженията на образователните институции в България
месец ноември	Образователна беседа (например: къде е най-добре да продължим образованието на нашите деца?)
месец декември	Здравна беседа (например: здравословен начин на живот, СПИН, женско здраве и т.н.). Коледна благотворителна инициатива за набиране на средства за учебното заведение или съученик в нужда.
месец януари	Социална беседа (например на тема Празниците на България) Толерантност

месец февруари	Подготовка и отбелязване на национални и училищни празници съвместно с родителите. Изграждане на чувство за принадлежност и патриотизъм в децата.
месец март	Съвместна подготовка и отбелязване на празниците 1 март, 3 март, 8 март и др.
месец април	Какво да правят децата ни през ваканциите? Организиране на различни клубове по интереси в училището по време на ваканциите.
месец май	Кампания „Професията на мама и татѐ“ – родители влизат в часовете на класа и разказват за професията си.
месец юни	Включване на родители в подготовката и провеждането на мероприятията относно Деня на детето и края на учебната година.

Участници в срещата? Често се задава въпросът „Колко родители да включим в Родителския клуб?“. Отговорът на този въпрос не е еднозначен. В началото на дейността си Родителският клуб може да наброява едва няколко родители (4 – 5), но с течение на времето към тях може да се присъединят нови родители. Ние вярваме, че оптималната бройка родители в Родителския клуб е около 10% от общия брой родители.

Представете си колко трудно би ви било да работите с всички родители от вашето училище? Къде ще ги съберете? Как ще отразите техните предложения?

Подготовка на организацията и провеждането на родителски лектории на образователни, здравни и социални теми:

№	Дейност	Отговорник/ Отговорници
1.	Изработване на атрактивна покана до всеки родител за включването му в Родителския клуб. Поканите могат да бъдат персонализирани и направени с помощта на учениците.	
2	Подготовка на подходящо помещение в школото за провеждане на Родителския клуб. Хубаво е родителите да бъдат в кръг или на два кръга, но в никакъв случай седящи един зад друг на чинове. Най-добре даже би било да махнете чиновете и оставите само столовете.	
4.	Осигуряване на презентационни и пишещи средства – мултимедия, бели листове, маркери, материали и химикали за участниците, други необходими помощни материали в зависимост от темата на обучението	
5.	Определяне на човек или хора, които да напомнят на поканените родители, няколко дни преди срещата	
5.	Фотоапарат или телефон, с който да направите снимки на събранието и след това да публикувате в сайта на училището или фейсбук група.	

Активният Родителски клуб може да бъде наистина незаменим помощник на едно училище. Той може да подкрепи работата на учителите, помогне при леки строително-ремонтни дейности, задържи в училището ученици, заплашени от

отпадане или социално изключване, подпомогне родители, за които образованието не е приоритет, и така не подкрепят децата си при успешно завършване на образованието.

ГНЕВЪТ В РАЗВИТИЕТО НА ДЕТЕТО

автор на текста Десислава Иванова

В развитието на детето има различни етапи. На всеки един от тези етапи се развиват и различни аспекти на гнева. В този смисъл на различните етапи нещата може да не са протекли гладко и това предполага развитието на различни видове личности. Когато плачът на бебето е сигнал за неудовлетворена потребност, то става червено и в плача му има болка. Когато детето се ражда, големият въпрос в него е дали да има доверие, или не.

От раждането до 18 месец въпросът за бебето е „Мога ли да имам доверие на средата, която ме обгражда?“. Детето би изоставило своята потребност само за да бъде във връзка с възрастния. Начин да стане манипулатор е като бебето започне да си задържа дъха до посиняване и това е неговата проява на агресия. Произходът на гнева тук може да бъде и от това, че при плача на бебето никой не идва и тогава то става пасивно. В този период, ако травмата е голяма, детето блокира енергията в мозъка и тялото си, защото не чувства достатъчно сигурност. То се грижи за себе си чрез фантазма. Енергията не е здрава, докато то я задържа в себе си и не може да отреагира. В този етап родителите могат да допуснат следните грешки: недостатъчно грижи и обгрижване, прекаляване с грижите и непоследователност в грижите. При недостатъчна грижа от страна на родителите или плахост от тяхна страна детето си дава сметка за това и започва да се страхува, че им се натрапва. В този случай то става послушно и се въздържа да изказва желанията си. Ако това не реши ситуацията, детето започва да живее с фантазията „Ще се погрижа за себе си без вас!“.

Ако родителите прекаляват или действат с мисълта да покажат колко са добри, тогава детето става пасивно. От друга страна, когато те не успеят да отгатнат нуждите на детето, то започва да се чувства изоставено. Така то става инициатор, за да привлече вниманието. Ако не получи достатъчно внимание то става манипулатор.

При непоследователни родители, т.е. родителите са ту подкрепящи, ту отхвърлящи, детето става предпазливо, за да получи реакция. Ако това не е достатъчно, то става подозрително и агресивно.

Тези деца имат трудности при започването на някаква дейност, не се чувстват компетентни и не могат да повярват, че действията им могат да повлияят по някакъв начин на ситуацията. Необходимо е възрастните, които се занимават с тях, да бъдат в ролята на обгрижващ родител, така че децата да могат да изразят плача си, без да бъдат отхвърлени, за да могат да станат компетентни и силни.

Когато проблемите при формирането на гнева са на толкова ранен стадий от развитието, тогава възрастната личност ще има шизоидни, антисоциални или параноични черти.

Вторият стадий е наречен „Фрустрация“ и се формира от 18 м. до 3 г. Основният въпрос на детето е „Мога ли да бъда самостоятелен?“ или „Мога ли да имам власт?“. Детето е приклекено между това, което чувства, и правото да го изрази. Ако в този стадий детето има прекалено много фрустрация, тогава то или се подчинява, или се бунтува. Ако обратно, има прекалено малко фрустрация, детето е пасивно и силно свързано с родител, който прави всичко вместо него.

За да се справи с детското цупене, гнева и пр., родителят не трябва да работи с емоциите на детето, а да му наложи спокойно решенията, които той намира за добри. Детето трябва да се научи, че има право да се гневи, но че има граници, които трябва да се спазват. Ако родителят спори с детето, то

ще бъде в дилема – да чувства и прави това, което иска, или да загуби любовта на родителите си. Нито едно от двете не е добра алтернатива. В този стадий родителите могат да направят две грешки: да фрустрират детето прекалено много или да не го фрустрират. Ако родителите фрустрират детето прекалено много, т.е. ако те са прекалено контролиращи („Ще направиш както аз ти казвам“), децата се учат да се съпротивляват. Прекалено контролираните деца се учат да предусещат и да поставят препятствия, за да влязат в битка за власт. Този опит е съпротива, която да накара родителя да действа различно. Във втория случай, ако детето е получило прекалено малко фрустрация, то става пасивно и очаква другият да действа вместо него.

В по-горна възраст тези деца трудно могат да повярват, че другите могат да сътрудничат за удовлетворяване на нуждите му. Тези деца имат нужда да се научат да казват директно „не“, да изразят явно гнева си. Те влизат в битка за власт.

Като възрастни те се формират като пасивно-агресивни личности?

Третият стадий се формира между 3 г. и 6 г. Това е стадият на „Гнева“, който се появява, когато детето не е уважено. В този стадий детето започва да казва „Аз“, тогава се формира и вината. В магическата мисъл на детето се развива идеята, че родителите му могат да умрат. В този стадий се формират фантазиите за всемогъщество, свързани с гнева, както и грандиозният гняв. Детето трябва да се научи да разграничава субективното преживяване от реалността – ако си представям нещо, това не значи, че то ще се случи.... В този стадий, ако родителите акцентират върху послушанието, детето не изразява гнева си и се научава, че за да бъде обичано, трябва да бъде добро. То развива грандиозната фантазия, че ако се разгневи, ще бъде отритнато. Ако не получи любов, ще се старее още повече, за да я получи. Ще има трудности в поставянето

на граници за себе си и за другите. Ако родителите и учителите акцентират върху доброто поведение, детето научава, че да бъде обичано, означава да получава внимание. Възрастният ще го е страх да изрази гнева си, защото това би означавало, че се държи невъзпитано и ако се почувства пренебрегнат, емоционалната му реакция е силно преувеличена. Възрастният индивид ще бъде ориентиран към другите.

Тези деца имат нужда да знаят, че могат да изразят гнева си без вярванията им да се реализират.

Личностната структура на възрастния ще бъде хистерична, обесивна или невротична.

Етапът между 6 г. и 12 г. е етапът на „Спор“. В този период детето може да стане или хиперактивно, или тревожно. Ако детето е чувало думите „Направи това, или ще те набия“, то ще се подчинява, но при първа възможност ще започне да прави каквото си иска, защото тази заплаха не означава нищо за него. Това е възрастта, в която детето има нужда да интегрира родителите си, техните норми и правила вътре в себе си. То дискутира или спори за всяка информация, защото цели да получи информацията, но през опита си тук и сега.

В този период е необходимо да окуражаваме детето да спори и да получи цялата необходима информация.

Етапът между 12 и 18 г. е етапът на „Негодувание“. Тогава у юношата е най-силно чувството за несправедливост. Това е възрастта, в която подрастващият се ориентира и потвърждава идентичността си. Ако чувства несправедливо отношение, той ще негодува и ще иска сметка на другите. Ако има затруднения на този етап, юношата ще има затруднения да заеме позиция, вкопчава се в негодуванието си, вместо да го изрази. Тогава е добре да бъде подкрепен от родителите и учителите да се научи да изразява позицията си директно и да отправя искания.

Този подход към гнева през етапите на растежа показва

различните начини за справяне с гнева на детето през различните стадии от развитието му, но може да покаже на хората, занимаващи се с детето (родители, учители, възпитатели и пр.), в кой стадий от развитието си е „заседнало“ в изявата и потискането на гневните емоции и съответно какъв подход да се приложи към конкретния казус.

ДОБРИ ПРАКТИКИ НА РАБОТА МЕЖДУ РОДИТЕЛИ, УЧИТЕЛИ И УЧЕНИЦИ ОТ БЪЛГАРИЯ

По-долу са поместени само някои от докладите, имащи връзка по темата на настоящия родителски наръчник, представени на III национална педагогическа конференция на тема „Добри педагогически практики“, част от поредицата педагогически конференции на Фондация „КУЗМАНОВ“ – „Проблемните“ деца в училище. 2 – 4.06.2016 г., гр. Сливен.

„Проблемните“ деца в училище – ДОБРИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПРАКТИКИ е III национална педагогическа конференция, организирана от отдел „Образование и култура“ на Фондация „КУЗМАНОВ“. Конференцията беше посветена на иновативните, успешни и добри педагогически практики (дейности) във всички учебни заведения (детски градини и училища). Успешното учебно заведение минава през дейността на успешния учител, затова по време на този национален форум бяха представени съвременни и традиционни педагогически взаимодействия учител – ученик – родител, по време на учебен час, в извънкласни занимания (СИП, клубове по интереси и т.н.) или в дейностите на родителските клубове.

Драги родители, ако някоя от изложените по-долу дейности ви се стори интересна и сметете, че ще бъде полезна за вашите деца, то може да я коментирате с вашите учители.

С ПРОБЛЕМНИТЕ ДЕЦА В УЧИЛИЩЕ – ПО ПРАВИЛАТА ИЛИ С ХАСТАРА НАОПАКИ

*Дафинка Самарджиева
главен учител в ОУ „Любен Каравелов“ - гр. Пещера*

Резюме: настоящата споделена практика има за цел да покаже посредством какви дейности успяхме да повлияем на учениците и да повишим мотивацията им за учене. Описвам организирането и участието на учениците в различни класни и извънкласни мероприятия: викторини, рецитали, спортни състезания, информационни кампании, изразяване на гражданска позиция, толерантност и отговорност. Споделям опит по какъв начин се повлияват на положителни промени ученици, които имат негативни и агресивни прояви, а в същото време не владеят българския език и комуникацията с тях е затруднена поради езикова бариера. Споделеният опит може да бъде полезен за учители, работещи с деца, за които българският език не е майчин и е проблем овладяването на материала поради езикова бариера. Проблемът е актуален и е все по-болезнен през последните години и всяка споделена положителна практика може да бъде от полза за нас, учителите.

ЧАСТ ПЪРВА – ПО ПРАВИЛАТА

1. ВИЗИЯ

По традиция училището ни приема ученици от два ромски квартала – „Едиверен“ и „Луковица“. За по-голяма част от учениците майчин език е турски, една малка част говорят

на ромски. В семействата се говори на турски, гледа се турска телевизия и децата постъпват в училище слабо владеещи българския език. Голяма част от родителите са слабо образовани, а някои въобще не са посещавали училище и образованието не е приоритет за тях. В търсене на препитание много семейства заминават за чужбина, други работят сезонно в различни краища на страната и децата напускат училище, като често училищното ръководство не се уведомява за това.

Материалната база в училището е добра, разполагаме с два компютърни кабинета, физкултурен салон и спортна площадка. Класните стаи са изрисувани и подредени от самите учители с цел създаване на уютна обстановка в училище. За съжаление, това не задържа учениците, чиито родители търсят препитание по други населени места.

2. ПРОБЛЕМИ

- Един от основните проблеми, с които се сблъскват учителите това е невладеенето на българския език.
- Незаинтересованост на родителите от образованието на децата им.
- Ранни бракове
- Голям брой неизвинени отсъствия по различни причини. Най-често срещаните причини за отсъствията са помощ в отглеждането на по-малките деца от по-големите или оказване на помощ в работата на родителите, като най-често това е свързано с дърводобив, бране на рози, билки и др.
- Напускане на училище поради преместване в друго населено място в страната или в чужбина
- Агресия както между децата, така и между родителите
- Използване на много вулгаризми в речта
- Замърсяване на околната среда

- Неспазване на общоприети обществени норми и училищните правила.

3. НАЧИНИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ

3.1. ИЗГОТВЯНЕ НА „ПРОГРАМА ЗА НАМАЛЯВАНЕ БРОЯ НА ОТПАДНАЛИТЕ УЧЕНИЦИ ОТ УЧИЛИЩЕ“ И РЕАЛИЗИРАНЕ ПЛАН ЗА ДЕЙНОСТИ, СВЪРЗАНИ С ПРОГРАМАТА

3.2. Участие в НП и проекти и включване на проблемните ученици в клубовете и групите

- 18 групи по ИИД „Успех“
- 10 групи по НП „С грижа за всеки ученик“
- Участие в НП „Без отсъствие“
- Участие в НП „Училищен плод“

3.3. Обхват на по-голям брой ученици в целодневна организация на обучение и хранене в училищния стол (5 групи ПИГ)

3.4. Подпомагане на по-бедните семейства с дрехи, обувки, учебни пособия и помагала.

3.5. Създаване на Ученически парламент

3.6. Създаване на Родителски клуб

3.7. Създаване на СИП „Фолклор на етносите“

3.8. Създаване на СИП „Българско даскало“ и реализиране на дейности:

- Запознаване и проучване историята на града
- Проучване историята на местните паметници и посещения на исторически забележителности в града и близките околности
- Проучване и запознаване с традиции и обичаи на местното население и различните етнически групи населяващи града, легенди и предания.
- Запознаване със занаятите на местното население в миналото

- Запознаване с различни професии и посещения на местни предприемачи

4. СЪЗДАВАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ПАРЛАМЕНТ И РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, СВЪРЗАНИ С РАБОТАТА НА ПАРЛАМЕНТА

4.1. Провеждане на анкета между учениците за проучване на техните интереси с цел включване на дейности в училищния живот, които са приоритетни за тях

4.2. Инициатива „Връстници помагат на връстници“

4.3. Провеждане на информационни кампании:

- 26.09. – Ден на европейските езици
- 1.10. – Рома Прайд – парад на ромските изкуства и достижения
- 16.11. – Ден на толерантността
- М. декември – Вечер на кулинарното изкуство – в чест на новогодишните празници родители, ученици и учители представят своите кулинарни умения
- 14.01. – Василица и поздравяване на институциите
- М. март – Да посрещнем Баба Марта заедно. Изработване на мартеници от учители и ученици и връзване на мартенички на децата от детските градини, подготвителната група в училище, институции и граждани.
- 8.04. – Отбелязване на Международния ден на ромите. Раздаване на информационни материали на граждани, организиране на спортни игри, участие в етнофестивал, организиран от общината.

4.4. Провеждане на училищни и извънучилищни мероприятия:

- Открити уроци
- Спортни състезания
- Походи и екскурзии
- Проучване и посещения на исторически паметници и

забележителности в града и околностите

- Провеждане на викторини
- Провеждане на рецитали
- Участия в общински, областни и национални конкурси – (Спечелени награди в Национален конкурс „Зелена планета“ и областен конкурс „Да съхраним красотата на Родопите“)

5. Създаване на Родителски клуб и реализиране на дейности, свързани с работата на клуба

- Родителски лектории и информационни кампании на здравна тема: „Превенция на ранните бракове“, „Превенция на туберкулозата“, „Превенция на рака на маточната шийка“, „Превенция на наркоманиите“, „Как да се справим с проблемите в пубертета“
- Лектории на тема: „Те са успели, значи мога и аз“ – среща с успели роми „Превенция на агресията“
- Открити уроци;
- Участие на родителите в тържества, спортни мероприятия, походи, екскурзии

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Създаването на Ученически парламент и Родителски клуб в училище и реализирането на съпътстващите ги дейности допринесоха за:

- Активно участие на децата в училищния живот и приучаване към отговорност и последователност;
- Ангажиране на родителите с проблемите на децата на училищно ниво;
- Изграждане на умения за работа в екип;
- Изграждане на лидерски качества у децата;
- Социализиране и разширяване зоната на интереси;
- Разкриват се индивидуалните заложби и способности

на всяко дете и се дава възможност за тяхното усъвършенстване.

За съжаление, в борбата за намаляване отпадането на децата от училище сме безсилни в процеса на миграция на семействата.

ЧАСТ ВТОРА – С ХАСТАРА НАОПАКИ

1. С НОВОТО ПОКОЛЕНИЕ ПО НОВИ ПРАВИЛА

Паралелно с провеждането на всички дейности и инициативи с настоящите пораснали ученици, приемаме и нови първокласници. За съжаление, трябва да отбележа, че с всяка измината година децата постъпват в училище все по-слабо владеещи български език, все по-неподготвени за новите условия, в които попадат, все по-агресивни и вулгарни и с все по-незаинтересовани родители. Въпреки това, отнякъде трябва да се започне и реших, че ще ги приучавам към вече създадените традиции в училище. За Коледа обявих кампания под наслов „По Коледа се случват чудеса“. Идеята се състоеше в това заедно с децата да изготвим картини, сувенири, цветя от хартия и една седмица преди Коледа всеки ден да правим подаръци и да радваме някого. В последния ден трябваше да подарим няколко изработени неща на децата от Кризисния център.

Чудесно! Всички бяха много въодушевени, с голямо желание правехме подаръци, само че на път до Кризисния център едва опазих картините да не разбият нечия глава, а на връщане едва опазих децата да се приберат невредими. Последва поздравление на кмета и служителите от общината по случай Василица и по същия начин сурвачките едва оцеляха до училище.

След тези събития реших да проведа урок на тема „Аз

съм част от цялото и цялото е в мен. Аз съм част от света и светът е част от мен“. Трудно ме разбират когато им говоря, че ние сме едно семейство, реших да опитам по този начин. Накарах всички да се хванем за ръце и да образуваме кръг. С това исках да разберат, че всички сме свързани помежду си и всяко наше действие оказва влияние върху другите. Стиснах ръката на детето до мен и му казах да направи това, което направих аз на него. Така стискането на ръката се върна отново при мен. Попитах децата какво са почувствали и те разбраха, че всички са усетили едно и също. Накарах ги всяко следващо дете да прави това, което направи другарчето до него и вдигнах дясната си ръка. Получиха се вълнички. Стана им интересно и ме питаха какво още можем. Казах им, че каквото си пожелаем, можем и то винаги ще се връща при нас. Ако изпратим болка, болка ще получим, ако изпратим усмивка, усмивка ще получим и демонстрирах и всички се засмяха. Усетих, че ме разбраха и накрая им показах стъпките на правото хоро и като бонус се научиха да играят право хоро.

Следващият урок беше провокиран от вулгаризмите и агресията. Нарекох го за себе си **„Лист на Мьобиус и Бутилката на Клайн“**, а за децата беше просто **„Гривничката на Вселената“**. Раздадох по една хартиена лентичка и показах как да залепят краищата, така че да се получи Лист на Мьобиус. Попитах ги на какво им прилича, те казаха, че това е гривничка. Казах им, че наистина е гривничка, но е необикновена, защото това представляваме самите ние. Накарах ги да оцветят лентичките и те зяпнаха от изненада, че с едно намазване лентичките се оцветиха от двете страни. Започнаха да викат:

– Виж, виж, госпожо какво стана. Уааууу. Това е фокус, с едно намазване, цялата се оцвети!“.

– Супер! – казах. Това означава, че каквото излеем навън от нас, то се връща обратно вътре в нас. Когато ние обиждаме или нараняваме някого или правим лоши неща, те се връщат

обратно в нас и ни правят мръсни и лоши. Когато правим добри неща и вършим добро на хората около нас и имаме добри и положителни мисли, те отново се връщат вътре в нас. От това какво правим, казваме и мислим зависи дали ще бъдем чисти или мръсни отвътре, дали ще сме болни и нещастни или ще се чувстваме добре, ще научаваме все повече неща и светът около нас ще бъде по-красив! Това разбирате ли го?

– Да, да, да – разбрахме!

Накарах ги да продължим изследването си и да видим какво ще стане, ако срежем лентичката по средата.

– Уау! – развикаха се децата – Гледай, гледай, станаха две гривни и са вързани една за друга!

Удивлението им беше много голямо. Казах им, че това означава, че когато вършим добри неща, и светът около нас ни отвръща с две добри неща, като в песничката:

„Ако до всяко добро същество застане поне още едно....“

Като бонус научихме и песничката.

Постепенно започнах да забелязвам, че все по-рядко някой се оплакваше, че са го нагрубили или ударили, децата започнаха да стават по-спокойни и добронамерени и все по-рядко някой се оплакваше, че го боли корем. Един ден бабата на Анка я доведе и донесе извинителна бележка. Попитах какво ѝ е, а тя ми отговори, че я боли корем. Кирчо хитро ѝ намигна и каза: „Казах ли ти да не говориш мръсни думи?“

За мен това означава – усвоен урок!

Последва запознаване с приказката „Вълшебното дърво“. От този ден нататък започнахме заедно да мечтаем под „Вълшебното дърво“. Без да разбират какво точно се случва, децата визуализираха, в мислите си правеха неща, с които трудно се справяха, виждаха се как успяват, преживяваха радостта от успеха и така бързо започнаха да напредват.

Един ден в последното междучасие за деня в стаята влетяха Кирчо и Гергана, а тя плачеше и крещеше:

– Нали каза да сме добри, а той ме удари, сега три дена ще е болен, ще видиш!

Кирчо се оправдаваше и след като направих свое разследване, установих, че Гергана е провокирака сблъсъка. Това беше следващият урок за децата. Казах им:

– Нали вече знаете колко бързо се сбъдват мечтите, когато сте добри? Сега с тази случка знаете ли какво направихте? Вместо да протегнете ръка и да си вземете желаното, вие направихте 10 крачки назад – и започнах да отстъпвам назад. – Разбирате ли какво направихте? Вместо да посегнеш и да си я вземеш, ти се отдалечаваш когато вършиш лоши неща. Простичко е, но аз сигурно не съм ви го обяснила правилно и не сте ме разбрали.

Настъпи тишина и Гергана попита:

– Сега какво трябва да направя, за да се върна отново до мечтата?

Напуши ме смях, но най-сериозно ѝ отговорих:

– Сега трябва да сътвориш поне 10 добри дела, да забравиш, че си направила нещо добро на някого и тогава ще се върнеш на предишното си място.

– Добре! Кирчо, извинявай, че и теб те върнах!

Нарекох втората част от доклада „С хастара наопаки“, защото в учебниците не се дават насоки за работа с тези „нови“ деца. Изправени сме пред предизвикателството да търсим начини, средства и подходи, които да подействат във възпитателния процес. Тези мои методи сработиха и дадоха положителен резултат.

Последва усвояване на техника за дишане. Децата постоянно ме провокират и ми задават въпроси, от които се раждат нови идеи. Един ден Рангел влетя гневен и ме попита:

– Това, че всички сме едно, важи ли за Рашко от другия клас?

Казах, че важи за всички. Той продължи да задава въпроси:

– А като ми говори мръсни думи, какво да го правя?

Казах му, че Рашко ще го боли корем, да не се занимава с него.

– Ама много мръсниии! – упорстваше Рангел. – Ще го набия!

Така се роди новата техника за справяне с гнева – дишане. Казах му, когато е много ядосан и иска да удари някого или да му каже нещо обидно, да диша. Поема въздух и вдишва, като си брой до 6, задържа въздуха до 6 и издишва пак до 6. И така общо десет вдишвания, задържания и издишвания. Рангел ме гледаше странно, но се съгласи да диша с мен и след 5-ото вдишване се успокои и забрави за Рашко. Така се научихме да дишаме при изблик на гняв и да овладяваме негативната емоция.

За колегите от елитни училища, които подготвят учениците си за олимпиади, участват в конкурси и правят нови открития нашата реалност звучи абсурдно и неразбираемо, но колегите от сегрегирани училища знаят за какво говоря. За вас, колеги, написах този доклад с огромна любов и преклонение пред труда ви!

Говорим за равен старт в образованието, но ние с вас знаем, че стартът не е равен. Накрая изискванията са еднакви, но в началото едните стартират с най-модерни шпайкове, а други са по скъсани цървули. Малцина са децата от сегрегирани училища, които оцеляват до финала. Остава за нас отговорността да намерим начини и средства, споделяйки своя опит на такива форуми, като днешната конференция и да помогнем на децата в неравностойно положение да се адаптират, социализират и намерят своята реализация като успешни личности!

Благодаря, ви за вниманието!

РАННО ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЗА РАБОТА С ДЕЦА АУТИСТИ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

*Радка Иванова Малчева – старши учител в ЦДГ „Малина“
с филиал „Котаракът в чизми“ – град Пловдив
Йорданка Георгиева Георгиева – директор на ЦДГ „Мали-
на“ с филиал „Котаракът в чизми“ – град Пловдив*

*Резюме: всеки човек, без значение от възрастта, от осо-
беностите и от качествата си има право на образование.*

*Независимо от това какво е неговото ниво, какви са не-
говите трудности, той може да се образова и задължител-
но трябва да получи шанс за това.*

*Всяко дете има своите значимости, ценности, специ-
фични черти и прояви на характера и темперамента си; раз-
лично ниво на развитие; различна проява на интереси.*

*От тази гледна точка към него не могат да се прилагат
критерии/показатели, валидни за други деца.*

Съвременната педагогическа и психологическа теория и практика налагат използването на комплекс от методи, похва-ти, прийоми, техники, технологии и т.н., които най-подходящо се вписват в индивидуалните характеристики на детето и по най-ефективен начин биха допринесли за по-доброто му развитие, растеж и образование.

Аутизмът е синдром, който засяга цялостното развитие на детето – мислене, реч, емоции, поведение и други. Той представлява неврологично разстройство, което се характе-

ризира с нарушения в речта, когнитивното и социално развитие. Най-ярката му характеристика е изолираността от света и потъване в друг – този на собствените преживявания, и липса на стремеж за комуникация с обкръжаващите хора. Някога смятан за рядко срещано явление, днес той стига до епидемични пропорции с честота от 20 – 40:10 000. Въпреки това за повечето хора в България терминът „аутизъм“ продължава да звучи чуждо и непознато, а думите „аутистично дете“ се асоциират с „олигофрения“ и „безнадеждност“.

Според специалисти и родителски организации, работещи в сферата, заболяването се развива с притеснително бързи темпове. В същото време все още липсват изследвания, които категорично да посочат причините за повишаващия се брой на засегнатите от аутизма. Ние не можем да разберем напълно света на хората с аутизъм, но можем да им помогнем да развият потенциала си, защото **„...всяко дете е уникално и се нуждае от помощ, за да се развива и приспособява към живота...“** (Туре Йонсон).

Опитът показва, че най-добрата терапия за хората с аутизъм е **ранното и специализирано обучение**, което прави околната среда по-приемлива за тях и е насочено към специфичните дефицити на всеки от тях. *Затова и основната роля на приобщаването на такива деца в средата и пространството на детската градина е решаваща.*

Всеки аутист е различен; при тях няма еднакви клинични прояви. Основна характеристика на децата с тази диагноза е изключителната затвореност в себе си, склонност към самота и силен страх от външния свят. Част от децата не говорят изобщо, други казват отделни думи. Но нито едно от тях не осъществява вербален контакт. Една част са **хиперактивни** и деструктивни – те нараняват другите и себе си; **други са много спокойни**, не правят нищо. За всички е характерна липсата на зрителен контакт – децата не поглеждат този, който им говори.

Трите основни симптома при аутизма са:

1. Нарушение в социалните взаимоотношения:

- неспособност за установяване на отношения с връстници (силно изразена липса на интерес към връстници, липса на приятелства; детето се усамотява, не търси контакти с другите деца) ;

- неспособност на детето да управлява социалните си контакти чрез невербално поведение (няма зрителен контакт дори с близките си; не реагира при повикване, не се усмихва и др.)

2. Нарушения на речта и езика.

- речта липсва или е неразбираема за околните;

- липсва спонтанна имитация на действията на другите;

3. Стереотипен, повтарящ се репертоар на действия и интереси.

Много от децата аутисти извършват повтарящи се движения.

- стереотипни и повтарящи се маниеризми (въртене на пръсти пред очите, люлеене върху стол, подскачане и др.) ;

- извършва стереотипни, необичайни действия, трудно понася смяна на обстановката; играе по един и същи начин с едни и същи играчки и др.

Особеностите на децата с аутизъм в предучилищна възраст биха могли да се определят като:

- ***Сензорно-интегративна дисфункция*** – хипо- или хиперфункция в някои от сетивата. Тя не се дължи на увреждане в тях, а на неправилно преработвана информация, което формира непоносимост към определени звуци, нежелание за допир с определени материи, неприязън към докосване и др.

- ***В сферата на социалното взаимодействие:*** Липсват способности за комуникация, като лицева експресия, мимика, жестикулация. Нарушено е имитирането като начин за усвояване

на света на възрастните, особено при символични и ролеви игри, защото децата с аутизъм мислят за видимите неща и не разбират нещата „наужким“. Аутистите не показват привързаността си към близките хора по обичаен, а по уникален за тях начин

- **В сферата на общуването:** Налице са нарушения в речта – често децата имат проблеми както с продукцията, така и с разбирането на вербални сигнали. Речта може да е хаотична, аграматична, стереотипна, но може да е налице и хипервербалност – желание непрекъснато да се споделя информация.

- **В сферата на поведението:** Налице е персонална самостимулация. Проявява се в повтарящи се, стереотипни действия – това могат да бъдат различни движения на тялото (пърхане с ръце, поклащане, въртене на различни предмети), манипулация с любим предмет с цел успокояване и други.

- **Работа със специалисти:** Аутизмът е състояние, което не се лекува, а се преодолява с помощта на различни подходи и работа на различни специалисти – психолози, логопеди, специални педагози, учители и др. Колкото по-рано започне *терапията*, толкова по-бързо се преодоляват негативните страни в поведението на детето.

Тези особености на децата аутисти ние, педагозите, откриваме и у децата от предучилищна възраст, посещаващи детската градина, затова отговорът ни на въпроса: „Важно ли е за тези деца да има осигурена работа с преподаватели специалисти?“ е категорично – ДА! И ние се стремим към това!

Основната *цел*, които си поставихме в нашата работа е **адаптация на детето аутист към средата и пространството в детската градина.**

За изпълнението ѝ си поставихме следните задачи:

1. Да се обучи детето на навици за самообслужване;

2. Да се въвлече /привлече/ детето в индивидуална и съвместна дейност;

3. Да създадем положителен емоционален климат и комфортна психологическа атмосфера в групата.

На началните етапи в работата ни често е по-важно да формираме у детето желание да учи, отколкото да усвои учебния материал. Заедно с психолог, логопед и ресурсен учител изработихме индивидуална образователна програма, изготвена в началото на учебната година и съобразена с индивидуалните особености на детето. Ние, педагозите, си поставихме конкретни образователни задачи, а психологът, опирайки се на общите закономерности на развитие на детето аутист, помогна да се решат възникващите въпроси/проблеми. В процеса на наблюдението, възпитанието и обучението на детето ние се консултирахме с психолога по възникващите въпроси. Главната ни задача бе да въвлечем/привлечем детето в индивидуална и съвместна дейност. С тази цел приложихме в работата с него разнообразни форми на взаимодействие, обогатявайки неговия емоционален и интелектуален опит.

Ние, педагозите и психолозите, със съвместни усилия постигнахме общата цел: да помогнем на детето да се адаптира към детската градина.

За да решим с какво да започнем корекционата работа, бе необходимо да се определи водещото направление: развитие на речта; навици за социално взаимодействие; въображение. На свой ред изборът на направление зависи от потребностите на конкретното дете. В един случай е необходимо първо да се обучи детето на навици за самообслужване, в друг – да се снижи нивото на тревожност, постигане на първичен контакт, създаване на положителен емоционален климат и комфортна психологическа атмосфера за педагогическите ситуации.

Анализирайки конкретните деца, с които работим, ние стигнахме до следното:

1. *Важно е да се изгради топло и подкрепящо социално взаимодействие.*

2. *Чрез създаването на позитивна атмосфера, детето е далеч по-податливо на обучителния процес.*

Детето винаги трябва да знае: „Защо ще изпълнява едно или друго действие?“. С тази цел в помещенията, където се намира аутистичното дете, използваме така наречените **пооперационни карти**, на които във вид на символи е означена отчетливата последователност на действията.

Споделяме и разбирането, че аутистичните деца е необходимо да се занимават с **физически упражнения**, тъй като подобни занятия им помагат да почувстват своето тяло и способстват за подобряване координацията на движенията. Например по време на ситуация по физическа култура на пода поставяме няколко играчки и задаваме на детето конкретно задание: всеки път, когато пробягва близо до играчките, да вземе една от тях и да я хвърли в кошница. Когато всички предмети бъдат събрани, преминаваме от бягане към ходене и минавайки още един кръг, да седне на пейката. По такъв начин, детето вижда план на своите действия и става по-спокойно. Особено важно е детето да изпитва положителни емоции в заниманията. За създаване на емоционален фон използвахме стихове в рими, песни с ритмичен съпровод или музика от инструментална мелодия.

Както бе отбелязано по-горе, на децата с аутизъм са свойствени безцелни монотонни движения, клатене. За да се отвлечат от стереотипния ритъм на тези автостимулации, ни помогнаха използването на емоционално **наситени ритмически игри и танцувални движения**. Специфичните **корекционни ритмични движения, които използвахме, са:** тропане с ляв крак; тропане с десен крак; изнасяне на ляв крак напред и връщане; изнасяне на десен крак напред и връщане; ходене. Чрез многократни повторения на ритмичните

упражнения едновременно с подходяща музика аутистичните деца непринудено извършват координация на движенията на пръстите, корпуса, крайниците. Коригират се изкривявания на гръбначния стълб, неточни движения на крайниците, отпусната мускулатура. Формират се временни и пространствени представи, които са от голямо значение за развитието на двигателните навици. Тези действия ни помогнаха да извършваме активна корекционна работа. В единodeйствие и синхрон се съчетават едновременно двигателни навици, слухови възприятия и реч. Затова и ние активно ги използвахме.

Позволихме си да включим активно детето аутист от групата в реализирания наш идеен проект „Заедно на утринно раздвижване“, който провеждаме ежедневно и едновременно с всички деца от всички групи в детската градина, при което тези деца аутисти с удоволствие се включват в утринното раздвижване с музика и видимо показват това.

Играем **много народни игри** за опознаване на собствените пръсти, за осъзнаване на техните функции. Например „Вари, вари кашице“ – занимание, което се харесва много на децата с аутизъм. „Дай, бабо, огънче“ и „Пиу, пиу, вранке“ са други популярни игри, при които детето използва и двете си ръце едновременно в съвместна дейност.

Много гъвкавост и еластичност има и в играта с малки кукли, които се поставят върху пръстите. В тази игра пръстите действат самостоятелно.

В конкретната си дейност се убедихме, че съществена роля за развитието и корекцията на фините движения оказва и **работата с хартия**. Отначало съвместно изучаваме свойствата на хартията – реже се, дупчи се, мачка се и се къса. Това заинтригува детето. То къса с удоволствие парчета цветна хартия, залепва ги на бял лист, където са очертани контурите на облаци, слънце, трева. Получава се ярък пейзаж. Учи се да сгъва и разгъва хартията по различен начин. Така без ножи-

ца и лепило прави маса, скамейка, ветрило, акордеон, шапка, лястовичка. За да се научи да реже хартията с ножица, отначало само реже свободно, а след това по права линия. Получават се ресни на салфетки, огради. Изрязва геометрични фигури с правоъгълна форма и снежинки. По-късно преминаваме към изрязване на кръг и овал.

Рисуването с бои, което системно използвахме в нашата работа, помага на децата да снемат излишното мускулно напрежение. За тази цел е полезна също работата с пясък, глина, вода, която ние също изпробвахме и с удовлетворение констатирахме положителното ѝ въздействие.

Детето аутист в групата ни с удоволствие сглобява мозайки. Те са достъпни и понятни за него. С удоволствие се включва в сортиране на предмети, в разпределяне моливи по цвят, кубчета по размер, изрязани шаблони по форма и т.н.

Системната ни ежедневна дейност показва, че е полезно за децата с аутизъм **съприкосновението с вода** и движението във вода. Реката, морето са любими места, в които организирано или индивидуално чрез игри те привикват към самостоятелни или групови действия. Възможност за такова приложение при нас не съществува, затова ние въведохме децата аутисти в заниманията по плуване в басейна на детската градина, където те укрепват физически, добиват сигурност за движенията на тялото си в друга среда, която създава близък контакт с хората. По този начин водата стимулира общуването помежду им и с възрастните.

За да преодолеят страха си от снега и движението с шейна, отначало предложихме на децата да гледат или да дърпат шейната. По-късно – да возят по-малки деца или направения от тях снежен човек/кукла. Непринудено дойде моментът за сядане с друго дете в шейна или за самостоятелно возене.

Организирирахме символични партита с подарък; празнуване на рождени дни, в които детето аутист се включва и заед-

но със своите връстници изработва картичка, пее песни, играе в сценки или друг етюд, което радва децата. По този начин се развиват умения да се работи в група, разбиране на другия, овладяване на мимики и жестове за изразяване на различни емоционални състояния.

След проведените разисквания, обсъждания и анализи на проведеното от екипа, работещ с децата аутисти, и начертаване на предстоящите задачи в името на доброто обучение и възпитание на децата аутисти чрез успешното им приобщаване в условията на ДГ, ние твърдим, че сме постигнали следните резултати:

1. Обучихме и продължаваме да обучаваме детето на навици за самообслужване;

2. Привлякохме и продължаваме да привличаме детето в индивидуална и съвместна дейност;

3. Създадохме положителен емоционален климат и комфортна психологическа атмосфера в групата.

Гордеем се с това, че за времето, което детето от нашата група посещава детската градина, то успя да си създаде навици за самообслужване; научи се да спазва и да се съобразява с дневния режим; осъзна, че е част от точно тази група; подобри контактите си с връстниците; умножи участието си в общи дейности; чувства се добре в групата и е прието от другите деца.

Цялостната организация и съдържание на педагогическата и корекционната дейност с аутистичните деца предполага **взаимно сътрудничество и помощ между семейството и различните специалисти**, обединени в един мултидисциплинарен екип, включващ педагог, детски психиатър, психолог, специален педагог, логопед и психотерапевт – подход, който ние оптимално приложихме и в чиято ефективност и практическа полезност сме убедени.

Системността, която проявявахме в цялостната си дей-

ност като екип в работата с децата аутисти доведе до трайно овладяване на различни умения; формиране на компетентности за увереност в собствените възможности и самостоятелност в действията на децата.

Логото на Autism Society of America представлява снимка на дете, вмъкната в пъзел.

Повечето „парчета от пъзела“ са вече на масата, но все още се опитваме да ги сглобим, за да помогнем на хората с аутизъм да спрат да се чувстват като „антрополози на Марс“ (Т.Granoin).

Нека да им дадем този шанс, проявявайки малко повече загриженост, малко повече разбиране, малко повече човешчина, за да им помогнем по-адаптивно да се превърнат в пълноценни и полезни членове на нашето общество, дарени от нашата човешка любов.

Използвана литература:

1. Белчева, Д. *Нарушения на общуването при детски аутизъм.*, Сп. Специална педагогика, октомври, 1999;

2. Леви, Дж. „Децата аутисти – десет неща, които можем да направим още сега, за да помогнем на детето с аутизъм“

3. Ловаас, О. И. „Работа с деца с аутизъм“;

4. Морено, С., К. О`Нийл, (превод: Е. Дечева) – Специална педагогика, бр. 2, 1999 г.

„Съвети към учителите, които обучават деца с аутизъм“;

5. „Обучаване на деца с разстройства от аутистичния спектър: най-добри практики“ – превод: „Асоциация аутизъм“/ 2012

6. Чавдаров Д., *Проблемни деца*, с. 2007

7. Шапкова–Танева, Пенка. „Как да работим с деца с аутизъм“

8. Шошева, В. проф. д-р, доц. д-р Ицка Дерижан, доц. д-р Кр. Бенкова, доц. д-р Стефка Динчийска, доц. д-р Ем. Масларова, София 2013 г. – учебно помагало за детски учители „Интегриране на деца със специални образователни потребности в условията на детската градина“

МОЯТА ВИЗИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО – ДНЕС И УТРЕ

*Дияна Тодорова Янкова, Снежана Георгиева Тенева,
Цонка Иванова Жиговечка
ОУ „Панайот Волов“ - гр. Пловдив*

*„Може да не можем да подготвим бъдещето за децата си, но поне можем да подготвим децата си за бъдещето“
Франклин Рузвелт*

Резюме: във фокуса на този материал е положен проблемът за адаптиране и социализиране на „проблемните“ ученици. Докладът представя дейността на група ученици и техните ментори в ОУ „Панайот Волов“, гр. Пловдив в рамките на седем месеца през учебната 2015/ 2016 година. Проследява стъпките за сформирването на групата, дейността по проекти и влиянието на проектната дейност върху учениците с проблемни зони.

За нас:

ОУ „Панайот Волов“, гр. Пловдив, се намира в непосредствена близост до квартал „Шекер махала“. В него се обучават деца от подготвителна група до осми клас – 671 към момента. Те принадлежат към етносите на ромите и турците. Училището ни е част от европейския стандарт за етническа толерантност, с осигурена среда за обучение и представени възможности за развитие на индивидуални творчески заложби, изграждане на свободна и инициативна личност.

Проблеми:

- ниска мотивация у децата за учене и личностно развитие;
- трудности в обучението – слабо владеене на българския език;
- криминални прояви: кражби, изнудване, просия;
- употреба на алкохол и цигари;
- неангажираност и незаинтересованост на голяма част от родителите към образованието, неучастие в училищния живот.

Основните фактори, оказващи силно влияние за увеличавания се брой на „проблемните“ ученици, конкретно за квартала, общността и училището, са:

- бедността на семействата – затрудненията в образователния процес на децата от този квартал са следствие на тежките условия на живот сред значителна част на живеещите тук. Болшинството родители са от категорията „социално слаби“, не разполагат с достатъчно средства за осигуряване на дрехи, обувки, средства за участие на децата им в екскурзии, посещение на театър или други форми;
- детето, което не посещава училище, е ценено като трудов ресурс и често подпомага формирането на семейния бюджет, основната им заетост е свързана със събиране на вторични суровини и в строителството. Около 10% от учениците ни помагат на семейството си, като гледат по-малки братя и сестри;
- занижен родителски контрол – ниската грамотност на родителите не им позволява да подпомогнат самоподготовката на децата; родители, търсещи препитание в чужбина, а децата се отглеждат от баби и дядовци;
- затруднения при усвояване на учебния материал – де-

цата, достигнали училищна възраст, влизат в училище с беден лексикален запас;

- затруднена адаптация към училищния живот, поради недостатъчно владение на езика – в семействата се говори на турски език, гледа се турска телевизия, не напускат родното си място, дори квартала, в който живеят.

Следствие на тези причини учениците не посещават редовно учебните занятия, допускат много отсъствия, имат пропуски в знанията си, адаптацията им е затруднена и това ги поставя в групата „проблемни“ деца.

Увод – нашият мотив:

Броят на учениците с криминални прояви, употребата на алкохол и цигари, слабото владение на българския език, което води до психологическо отпадане от екипа на класа и училище, ниската култура на използване на свободното време са причините, подтикнали ни към търсене на по-различен подход в различните сфери на работа. Впечатли ни и една мисъл на Франклин Рузвелт: „Може да не можем да подготвим бъдещето за децата си, но поне можем да подготвим децата си за бъдещето“. Не беше нужно да мислим дълго, за да определим с какво ще се захванем и какви цели ще си поставим, за да привлечем вниманието на „проблемните“ деца, да направим престоя им в училище привлекателен, да подготвим личности, готови за утрешния ден, за бъдещето.

Идеята:

Методът, който избрахме за работа с групата „проблемни“ ученици, е проект.

Спряхме се на проектното обучение, защото дава възможност за диалог, създаване на умения за изслушване, взаимно внимание, творческа реализация. У учениците се поражда

усещането за предоставена свобода, за гласувано доверие.

Работихме върху два проекта, като първият беше насочен към изграждане на доверителна връзка, а вторият за подпомагане овладяването на езика.

Цели:

- въвеждане на метода „проект“ за група проблемни ученици;
- изграждане на надеждност, подкрепа, приятелска атмосфера между членовете в групата и с нас – техните ментори;
- съобразяване с потребностите им;
- адаптиране и социализиране на „проблемните“ ученици;
- заетост на групата ученици след училище с интересни и полезни неща.

Членове:

Обхванати са четиринадесет ученици – седем от начален етап и седем от прогимназиален етап.

- живеещи в рискова семейна среда при тежки битови условия – безработни родители, от многодетни семейства, самонастанили се в приспособени помещения за жилища, състоящи се от кашони, черги и други материали – 5 ученици;
- с обучителни трудности – 6 ученици;
- ниско самочувствие, отказ от собствено мнение, поради беден речников запас – 2 ученици;
- с агресивно поведение – 1 ученик.

Нашите срещи:

Работата с групата „проблемни“ ученици стартира през месец октомври 2015 година.

Заниманията бяха в рамките на седем месеца, подчинени на разработване, реализиране и провеждане на открити практики на проектна дейност. Членовете се събираха един път седмично, след учебните часове, като срещите се редуваха: първа седмица – цялата група, втора седмица групата се дели на подгрупи според възрастта, възможностите и интересите. Това бяха занятия без отсъствия, без домашна работа, без задължителен елемент на предварителна подготовка. Работните срещи се провеждаха основно в училище: в библиотеката, в стаята за дейности по интереси, кинозалата на училището, игротеката.

Дейността:

Проект 1 – „Моята визия за бъдещето – днес и утре“

Период – ноември, 2015 година – януари, 2016 година

Цел на проекта – приобщаване, адаптиране на „проблемните“ ученици към училищния живот, изграждане на доверителна връзка

Първите срещи на групата започнаха с беседи за мечтите, свързани с визията им за собственото бъдеще, очертаване на жизнен хоризонт и поставяне на цели в краткосрочен и дългосрочен план. В началото комуникацията беше много трудна. Отговаряха с да или не, често само с кимане с глава. Учениците бяха подтикнати да споделят и да разказват пред групата, следвайки нашия пример. Мечтите провокираха въображението на децата, но не всеки беше склонен да споделя. Показахме им, че всеки може да мечтае, но не всеки може да споделя с думи. Мислите и чувствата могат да се представят чрез различни изкуства: музика, изобразително изкуство, танц, театър и други. В началото започнахме с приложни дейности, които дават възможност за невербална изява.

Направления

Моето семейство

От списания, вестници и стари книги децата направиха подбор на картини, чрез които показаха как виждат бъдещото си семейство. В часовете, отделени на тази тема, всеки желаещ участник показа избора си на картина/ картини и разказа пред останалите своята мечта. Те залепиха своята мечта и направиха табло.

Моята професия

Мечтите на децата не свършват с бъдещо семейство. Бяха провокирани с прожекция на филм, разкази и снимки на произведения на изкуството за успели личности да мечтаят и за бъдеща професия, чрез която да се реализират. Желанието на участниците в групата да се занимават с приложна дейност ни накара да продължим да търсим подобни начини за изразяване. От различни брошури и рекламни материали всеки представи професията, с която иска да се занимава. Всички участници обединиха своята визия за бъдеща реализация на общо табло.

Моят дом, квартал

Затворената общност, в която живеят нашите деца, както и лошите битови условия на дома и квартала са причината следващите ни стъпки да бъдат към представата за мястото и града, в който живеят. Решихме да усложним задачата, като изработим заедно макет „Моята визия за дома и квартала, в който живеея“. Всеки участник имаше възможността да покаже учител, на когото симпатизира, за да се включи с работа по макета като помощник. Учениците имаха свобода при избора на материали и техники на изработка. Използвани бяха отпадъчни материали – кашон, кутии от натурален сок, опаковки от парфюм и други. Те превърнаха кутиите в красиви домове,

направиха паркове, цветни алеи, болница, паркинг. Мечтите не спряха дотук. Децата изработиха човешки фигури от пластилин, донесоха детски играчки – автомобили за паркинга, като замениха реално съществуващите каруци и коне. Най-голяма радост за нас беше, че училището намери място в представата им за бъдещето.

Материалният продукт от нашата дейност беше представен от учениците на изложба и презентиран от тях. Тази проектна дейност даде възможност успехите на децата да получат публична изява, родителите да открият нови страни в потенциала на собствените си деца.

Резултати: постепенно срещите се превърнаха в хит много преди направената изложба. При нас неведнъж идваха „на гости“ деца от други класове, които не са членове на групата, някои само наблюдаваха работата ни, а други се включваха в нея. Идваха ни на гости малки и по-големи сестри и братя на участниците, които не са наши ученици. С умиление наблюдавахме как някои „проблемни“ ученици от основната група на дейността ни се превръщаха в търсеци и съсредоточени. Бавно агресията, нетърпимостта отстъпваше място на доброто, желанието и търпението.

Трите направления по проект 1 спомогнаха за подобряване на диалога ученик – учител, подобряване на взаимоотношенията със съучениците, намалено чувство на изолация и рисково поведение. Тези направления помогнаха и по отношение на преодоляване на проблемите на групата с учебния процес. Развиха движенията на ръцете – прегъване, рязане, лепене и късане, подпомогнаха фината моторика. Запознаха се с различни техники и материали. Подобриха се комуникативните умения на български език, обогати се лексикалният запас от български думи.

Проект 2 – Лексикон „Моята любима приказка“

Период – февруари, 2016 година – април, 2016 година

Цел на проекта – изграждане на умения за изразяване на чувства, творческо мислене у учениците, обогатяване знанията и компетенциите по български език и литература

Много нравствени послания можем да открием в приказките. Авторът е вплел своите знания, опита си, за да може той да послужи на бъдещите поколения. Приказките обикновено имат щастлив край и награда получава добрият юнак, този, който е останал верен на себе си. В приказките се възхваляват трудолюбието на героите, техният ум, сръчност, умения, доброта и готовност да помагат на всеки попаднал в беда. Това искахме да открият нашите „проблемни“ ученици в себе си, да го доразвият, да повярват в своите възможности, да стимулираме инициативността и любознателността им.

Направления

„Десет причини да чета“

Модел на работа по направлението: избор на приказка, четене на приказки, изработване на маски и декори за драматизация на приказка по избор, изработване на мотивиращо табло.

Работата по това направление започнахме с посещение в училищната библиотека. Учениците имаха възможност да разгледат и направят избор на книга, която беше представена на организирано мероприятие: „Чета с кака и батко“.

Подбрахме книги, вестници и списания с цитати, мисли и картини за ползата от четенето. Участниците изрязаха и залепиха мисъл, цитат или преписаха такъв върху работни листове. След това класираха десетте най-подходящи според тях и оформиха табло. „Летя с крила като птица“, „Водя битки и винаги побеждавам“, „Забавлявам се“ – това са малка част

от причините, които децата откриха в четенето. Учениците дискутираха своя избор и го подкрепиха с подходяща картина. Изработеното табло беше мотивът, който ни насочи към следващите стъпки.

А те са: от всички прочетени приказки, децата трябваше да изберат две, върху които да насочим нашите следващи занимания. „Дядовата ръкавичка“ беше първият им избор. „Проблемните ученици“ изработиха маски и декори по приказката, които дариха на училищната библиотека. „Червената шапчица“ е приказката, която избраха за драматизация. Ролите в приказката бяха поверени на учениците от начален етап, а разказвач, озвучител и отговорници за костюмите и декорите бяха учениците от прогимназиален етап и ние – техните ментори.

Лексикон „Моята любима приказка“

Модел на работа по направлението: избор на предложени илюстрации към приказки – оцветяване, работа върху работни листове – име на попълващия, познай приказката, автор на приказката е... препис на цитат или описание на герой към илюстрацията.

Определихме четиринадесет приказки, върху които работихме. Всяка наша среща по това направление започваше с прожекция на анимационен филм по приказка от избраните, с която децата са се запознаха в предходните месеци, работейки по първото направление. Участниците получаваха работен лист с предварително подготвен/скициран модел, който илюстрира различен герой от приказката или епизод за оцветяване. В края на занятието те определяха коя илюстрация най-добре представя приказката и всеки според възможностите си добавяше текст на втори работен лист, който съдържа: заглавие, автор, препис на абзац или описание на герой. Работните листове бяха събрани и оформени в лексикон, който беше подарен и регистриран в училищната библиотека.

Илюстрациите, които не попаднаха в лексикона, ни послужиха за табло – „Познай от коя приказка съм“, което обогати знанията на малките ученици.

Таблото „Десет причини да чета“ и лексикон „Моята любима приказка“ бяха част от изложбата по случай 23 април – Международен ден на книгата. С групата „проблемни“ ученици беше организирана открита практика – Игротренинг. На мероприятиято присъстваха ученици, родители и учители, които се превърнаха спонтанно в участници чрез играта „Шапка сложи и написаното прочети/ разкажи“. Участниците в групата поставяха шапка на гост от публиката, който трябваше да познае приказката по илюстрацията, включена в лексикона и да прочете написаното. Така от страница първа до края.

Резултати

Проект 2 стимулира интерес към литературата при някои от учениците, провокира читателска активност. Подготвяйки лексикона, част от учениците осъзнаха необходимостта от владеене на българския език – писмено и говоримо. Изявата пред съученици, родители, учители повиши енергията и самочувствието им.

Заключение:

Наясно сме, че пред нас има още много неизпълнени задачи, че за справяне с проблема: привличане, задържане в училище, овладяване на българския език на по-добро ниво от групата, с която работихме, ще трябва години усилено работа. Резултатите от нашата дейност идваха бавно и постепенно, но се надяваме, че и малкото, което постигнахме, е първата стъпка по пътеката на успешното бъдеще.

„Не всяко нещо, с което се захващаме, може да бъде променено. Но нищо не може да бъде променено, докато не се захванем с него“ – Джеймс Балдуин.

ТЕКСТОВИТЕ ЗАДАЧИ ПО МАТЕМАТИКА – НАЧИН ЗА УСВОЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА

Таня Г. Николова

директор на ОУ „Йордан Йовков“ – гр. Пловдив

Abstract: The demographic structure of the Bulgarian population in recent years has changed and this leads to new requirements for the education system in the country. The number of students whose native language is not Bulgarian has increased. Training and education of some ethnic groups of these students is quite a difficult process. Even after primary school they are not able to communicate fluently in Bulgarian. Therefore, teachers are forced to manage the problems without having the proper methodology for such situations.

In my work as a teacher of bilingual students I have tried various teaching techniques. Word problems in elective courses help students learn different words and Bulgarian language terms so that they could broaden their perceptions and to easily socialize. In this report I share some ideas for working with word problems with students who have difficulties in communicating in Bulgarian. As a result of my research I share my observation that these students have not significantly enhanced their learning progress in class but they are now more interested in mathematics and go to school motivated.

Keywords: ethnic groups, minority groups, minority children, Bulgarian language, word problems

Според статистически данни броят на учениците с небългарска етническа принадлежност непрекъснато се увеличава. Като прибавим и децата на мигранти и бежанци, картината става още по-пъстра. Обучението на учениците от различни етноси поражда редица проблеми и изправя учителите пред много предизвикателства. Най-сериозни са задачите по интегриране и ограмотяване на учениците от ромски произход. Целта на настоящия доклад е да посочи някои решения на една от причините за изоставане на учениците от малцинствата, а именно незадоволително усвояване на преподавания учебен материал поради недостатъчно владение на българския език.

Проблемите с езиковата бариера пречат на учениците да се интегрират в училищния колектив, да усвояват с бързи темпове преподаденото учебно съдържание, да участват активно в социокултурната комуникация.

Усвояването на официалния български книжовен език при ромските ученици е труден и продължителен процес, който продължава с години – от подготвителната група на 5- и 6-годишните деца дори до завършване на основно образование.

Обикновено тази задача се възлага като най-важна за учителите по български език и литература. И това, разбира се, е обяснимо. При останалите учебни предмети учителят се стреми ученикът да придобие необходимите теоретични и емпирични знания. „Като резултат – у ромските ученици се изгражда установката, че по-важно е какво говорят, а не как говорят. Това ги прави небрежни в използването на българския език. Ето защо е целесъобразно учителят, независимо от учебната дисциплина, която преподава, да изисква граматическа правилност при всяка речева изява на ученика от ромски произход.“ [4]

В часовете по задължително избираема подготовка по математика в пети клас се опитах да експериментирам и да

предложа някои методически решения в помощ на допълнителната работа по усвояване на българския език от ромските ученици.

Независимо че е трудно да се справят с терминологията, принципът на научност в обучението изисква учениците да изказват правила и алгоритми.

Как проверявам и затвърждавам тези знания?

Например: При преговор на правила за действия с дроби раздавам работни листи, на които е написано правилото отчасти и изисквам от учениците да го довършат.

След това изпитвам ученици да изкажат правилото.

Или на листа записвам правилото грешно / с грешен словоред или с правописни грешки

и изисквам от учениците да редактират/.

Пример на такъв работен лист :

Име, фамилия.....

Отбележете с кръгче и препишете в тетрадката вярното твърдение:

а) Ако естествено число се дели на 2 и на 5, то се дели и на 10;

б) Сборът на две числа, всяко от които се дели на 5, се дели на 10;

в) Ако цифрата на единиците на естественото число е 0, числото се дели на 10, но не се дели на 5;

г) Ако сборът от цифрите на едно естествено число се дели на 10, то и числото се дели на 10.

На 3 се делят тези числа, сборът от .....

На мястото на буквите x и y поставете цифра, така че числото да се дели на 2 и 9 едновременно:

$12x$; $234x$; $35xy$; $4x7y$; $xx7y$

Над този работен лист учениците работят самостоятелно. След като приключат се обсъждат резултатите. При първата задача се прави дискусия в зависимост от верните отговори на различни ученици. Целта на упражнението е не само да се упражнят и затвърдят знанията за признаци на делимост, а също и учениците да се упражнят да съставят сложни изречения, с подчинени такива, да правят логически изводи. А целта на преписването е / макар че пишат бавно/ да запомнят и затвърдят верния извод.

Друг работен лист:

Име, фамилия.....

Социологическа агенция прави анкети за пазаруване в интернет.

Прочетете коментара на водещия и отговорете на въпросите:

25% от българските граждани са отговорили, че пазаруват по интернет. От пазаруващите онлайн 12% са направили рекламация на купеното поради ниското качество, въпреки че 30% не са доволни от качеството на купените стоки. 50% от отговорилите, че не пазаруват в мрежата, са посочили, че се страхуват от измама.

Към текста поставям различни въпроси, с които целя да проверя дали учениците са усвоили понятието „процент“, но в същото време и дали умеят логически да разсъждават.

Например:

А/ Колко процента от всички анкетирани пазаруват по интернет?

Б/ Колко процента от отговорилите, че пазаруват по интернет, са направили рекламация на купената стока?

В/ Колко процента от отговорилите, че пазаруват онлайн, не са доволни от качеството на стоките, купени по мрежата?

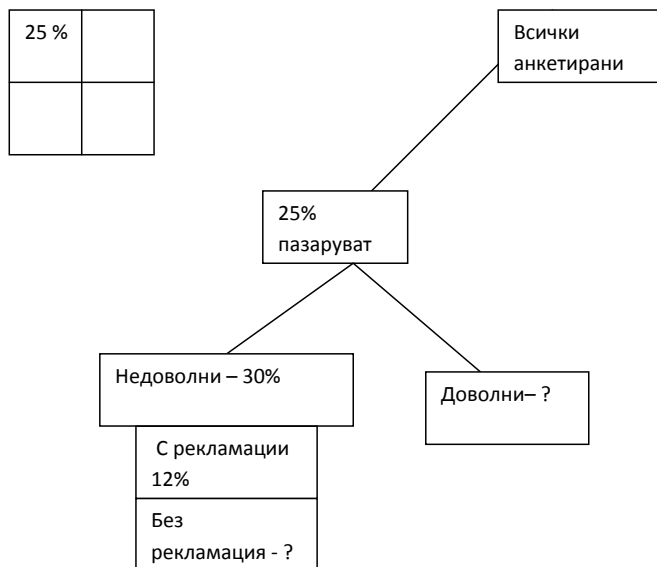
Г/ Колко процента от отговорилите, че пазаруват по интернет, не са доволни от качеството на стоките, но не са им направили рекламация?

Д/ Колко процента от анкетираните не пазаруват по интернет?

Е/ Колко процента от всички анкетирани са отговорили, че не пазаруват по интернет поради страх от измама?

Всички тези и други подобни въпроси дават обратна връзка на учителя за степента на усвояване на понятията, но също така и за четивната грамотност на учениците.

Ако учениците се затруднят, към листа се прилага онагледена схема.

Фиг.1

В началото на педагогическата си практика с ромски ученици смятах, че по-важно е да научат интуитивно алгоритъма, за да решават задачи. Но се оказа, че не съм била права. Анализът на ниските резултати на проведените външни оценявания в четвърти и седми клас с наши ученици роми ме убеди в следното: Ако им се разясни на по-елементарен език задачата, много от учениците биха я решили, оказа се че те в повечето случаи не разбират какво се изисква от тях. Например: Намерете частното / произведението/ на дадените числа.....

Много от учениците не са разбрали, че трябва да делят или умножават и т. н.

За постигане на различни когнитивни цели в обучението по математика най-подходящи са така наречените текстови задачи. Чрез решаването на тези задачи учениците се научават да свързват математиката с практиката, да осъзнават нейната

значимост за различни сфери на живота. Голяма част от ромските деца живеят в затворена среда на примитивно ниво, със строги порядки, имат ограничени социални контакти и беден житейски опит. Умелото подбиране на текстова задача и нейното анализиране и решаване значително повишава интереса към часовете по математика.

Освен това тези задачи развиват мисленето, подтикват към анализ, сравнение, синтез и обобщения. Всичко това съдейства за развитие на критическото мислене.

Има различни методически похвати за решаване на текстова задача. Д. Поля определя 4 основни етапа при решаването ѝ:

1. Разбиране на задачата;
2. Съставяне на план за решение;
3. Провеждане на плана;
4. Поглед назад върху решението.

Най-труден и възлов за ученици, недобре владеещи български език, е първият етап.

Използвам различни похвати за онагледяване на текста. Проектиране върху екран, раздаване на предварително подготвени картинки или текст за допълнителна работа. Непознатите думи записват в тетрадката. По-старателните ученици си въвеждат тетрадка-речник, в която записват трудни термини, понятия и нови думи от текстови задачи.

След като се разясни текстът, се търси математическо обяснение на събитието. Насочваме се към мерни единици, търсим алгоритъм или позната операция.

След направените разяснения учениците се учат да записват аналитично и съкратено условието на задачата. Тук те трябва да разграничат математическата информация от несъществената. Какво е дадено? Какво търсим? На този етап учениците работят сами или по групи. Записват съкратеното условие, а след обсъждане учителят го записва на дъската.

Съставянето на план е доста трудна задача.

Ако се изисква директно заместване и изчисляване, учениците работят сами.

При по-сложни задачи обикновено работим по аналитико-синтетичния метод: За да намерим неизвестното например трябва да знаем А и Б. Ако А е известна, за намиране на Б трябва да знаем В и Г, за определяне на В трябва да знаем Д и Е. Стигайки пътя на решението, го извършваме в обратна посока.

В помощ на учениците за ориентиране в метода на решаване са таблици на някои типови задачи.

Например – една решена задача от учебник:

Задача: В училищната книжарница за един ден продали 27 сборника по математика за 5-и клас с единична цена 5,60 лв. и 3 пъти по-малко сборници по математика за 6-и клас. Каква е единичната цена на сборника за 6-и клас, ако от продадените през деня сборници са получили 203,40 лв.

При решението на тази задача авторите са използвали таблица:

Таблица 1

	брой	единична цена (лв.)	обща сума (лв.)
сборници за 5 клас	27	5,60	27. 5,60
сборници за 6 клас	$27:3 =9$	x	9.x
			203,40

Решение: $27.5,60 + 9.x = 203,40$

За домашна давам подобна задача, като променям книжарницата с училищен стол, сборниците със закуски и т. н.

Емоционалният елемент в работата на учителя създава условия за повишаване интереса към математиката. Децата преживяват ситуации, участват в откриване на закономерности, търсят особености в решенията на задачи, рационални подходи.

Например една интересна задача: Представете си, че имате павилион за закуски и продавате палачинки с шоколад. Разходът е 50 грама шоколад за една палачинка. Вие имате няколко възможности – да си закупите шоколада в кутии по 1,5 кг за 5,76 лв., 2,5 кг за 8,85 лв. или 3,00 кг за 9,56 лв.

Искаме да направим 5000 палачинки.

Три групи ученици пресмятат колко струва шоколадът, ползвайки различни кутии?

Учителят записва на дъската и прави изводи с помощта на учениците колко ще спестим, ползвайки по-големите кутии.

Най-трудни се оказаха за разбиране и решаване в пети клас задачите от тема „Процент от число“.

В един от часовете разгледахме следната задача:

Служител получил премия. Дал на двамата си синове по 100 лв. и с 30% от остатъка си купил телевизор за 345 лв.

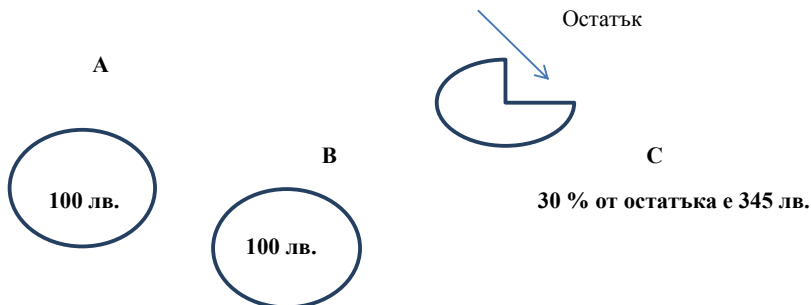
(а) Каква премия е получил служителят?

(б) Колко лева са му останали след покупката на телевизора?

След прочитане на задачата от учител и/или ученик питаме: Коя дума не разбрахте?

Разясняваме смисъла на думата премия. Питаме учениците какво биха си купили техните родители при получена премия?

Правим схема на плана за решаване:

За да отговорим на първия въпрос каква премия е получил служителят, ние трябва да знаем трите ѝ части – А, В и С. Но знаем само А и В. Как да намерим С?

Тук трябва да разясним на учениците, че ако знаем процент от число, можем да намерим самото число. Тази операция би трябвало да е отработена в часа за задължителна подготовка. И така стигаме до извода, че с неизвестно ще отбележим остатъка С. След намиране на С лесно се намира цялата премия като сбор от А, В и С.

След този анализ следва план за решаване:

Означаваме остатъка с „ x “.

Намираме остатъка С от $30\% \cdot x = 345$

Намираме търсената премия като $A+B+C = 2.100 + x$

Ако учениците са разбрали решението на задачата не би следвало да се затруднят да отговорят на втория въпрос от задачата. Но тук има различни начини за разсъждения, по които учителят може да си направи извод дали учениците са разбрали решението на първата задача.

Остатъка можем да намерим като от цялата получена сума за С, т.е. от 1150 извадим 345.

Но можем да намерим 70% от тази сума и също да получим остатъка. Две групи от ученици решават по различните начини и сравняват резултата.

Често в часовете по задължителна подготовка се изпуска поради липса на време последният етап /погледа назад/. В един час по ЗИП може да решим само 2 задачи, но да постигнем много цели. Последният стадий от решаване е според някои автори т. нар. рефлексия. „Рефлексивният анализ има съществено значение, когато е изразен чрез словесна форма – устна или писмена. Именно тук се създават благоприятни условия за развитието на критическо мислене. Полезно е да се организират дискусии и минидебати по решенията на текстовите

задачи, както и на различните начини на достигане до тях.“ [3]

Много от ромските ученици нямат мотивация за посещение на учебни занятия. Една от целите на учителя по математика е да мотивира учениците за съзнателно присъствие в часовете, да създаде траен интерес към предмета. Тук отново добър „инструмент“ се явяват текстовите задачи. Според Д. Пойа учителят трябва да обръща внимание на подбора, формулировката и подходящото представяне на задачите. Задачата „...трябва да е свързана, ако това е възможно с всекидневния опит на учениците и да се задава, ако е възможно, посредством малка шега или малък парадокс“. Преди да поставя словесна задача за решаване, провеждам кратка беседа с учениците, целта на която е да насоча вниманието им към практически проблем. Например: Искате да облицовате банята си с фаянс. Какво ще направим, преди да купим плочките. Те сами трябва да стигнат до извода, че ще измерят съответните стени и ще намерят лицето на повърхнината. И едва тогава ще отидат да купуват плочки. При по-малките ученици /до 5-и, 6-и клас/ може да изиграят роли, в случая на купувач и продавач. Друг похват, за който ни споменава Д. Пойа – да оставим учениците да отгатнат резултата, преди да се заемат със задачата. Това силно ги мотивира да работят усърдно. Те са нетърпеливи да разберат дали са познали резултата, престижът и самочувствието им в известен смисъл зависят от изхода.

Много от учебниците, по които в момента се работи, не предлагат големи възможности по отношение на словесни задачи. В тях все още присъстват например задачи за машинописки, а днешните ученици не познават пишещата машина. Учениците от ромски произход изключително рядко биха си купили сборник или друго помагало, за да решават допълнително задачи. По тази причина учителят трябва да проявява настойчивост и инициатива, да поставя на учениците много и разнообразни задачи както в час, така и за домашна работа в

полуинтернатната група. На помощ идват и информационните технологии. Много ученици се научиха да ползват например електронния сайт „Уча се“ при подготовката си.

Според Л. С. Виготски ключът към всички проблеми на психическото развитие на подрастващите е проблемът за интереса. Голяма част от ромските ученици се отличават с пасивност, ниско ниво на знания и умения, ниска степен на развитие на мисленето. В научната литература осмислянето, разбирането на учебното съдържание се посочва като първо ниво на мисленето. За да са равнопоставени със своите връстници от български произход, учениците от малцинствата трябва най-напред добре да усвоят говоримо и писмено книжовния български език, на който се преподава в училище. Едва тогава от тях можем да очакваме по-високи нива на развитие на мисленето, на формиране на задълбочени знания, умения и компетенции.

При решаване на текстови задачи в часовете по ЗИП в пети клас не съм си поставяла високи цели. Зная, че да започнат сами да решават такива задачи, учениците трябва много добре да са усвоили аритметичните действия с обикновени и десетични дроби на първо място. След това да изградят умения за логическо мислене, сравнение, обобщение и други подобни. Но това се постига постепенно. На първо място те трябва да разбират какво се иска от тях, да изградят математически език и култура. Всички задачи, които съм дала на т. нар. работни листи, събирам и в края на учебната година всеки може да провери какво сме работили. По какво съдя, че учениците са повишили интереса си към часовете? Те почти не отсъстват от моите часове, съвестно започнаха да изпълняват домашните работи /с помощта на възпитателката в ПИГ/ и макар и с малко, си повишиха успеха.

Д. Пойа цитира Анатоли Франс: „ Не се опитвайте да задоволите суетата си, като ги учите на извънредно много неща.

Събудете любопитството им. Запалете само една искра. Ако там има възпламеним материал, той ще пламне.“ Надявам се, че чрез много и упорита работа съм успяла да запала искрата на любопитство у своите ученици, да им вдъхна увереност, че те могат да се справят и с по-трудни задачи.

Литература:

Пойа, Д. ,Математическото откритие, София, Изд. Народна просвета 1968 г.

Лоповок, Л.М.; Иванов П., София, Изд. Народна просвета 1971 г.

Станева, Д., Възможности за развитие на критическото мислене при работата над текстовите задачи в обучението по математика в начален етап, Научни трудове на Русенски университет 2013, том52, серия 6.2

Доц. Д-р Иванова, Галена, доц. д-р Танкова, Румяна, Ролята в училище – актуални проблеми и възможни решения, ОНРЧР, 2013 г.

Паскалева, З. и други, Математика за 5-и клас, С, Изд. Архимед, 2011 г.

Виготски, Л. С. Мислене и реч, „Наука и изкуство“ С, 1983.

Иванова, П., Стоева, Т., „Полезната математика“, „Просвета – София“ АД 2011

ОБУЧЕНИЕ ПО АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА ДЕЦА ОТ 2 ДО 7 -ГОДИШНА ВЪЗРАСТ

Стамена Валентинова Христова
ЧДГ „Мечтатели“, гр. Варна

LEARNING ENGLISH IS FUN!

Обучението *Learning English is Fun!* е авторска програма – резултат от задълбочена изследователска работа и практическо приложение на игровия метод в

обучението по английски език на деца от предучилищна възраст. За нейната ефективност и успех свидетелстват множество заслужени награди и отличия от национални и международни конкурси, конференции и проекти.

Learning English is Fun! обхваща съдържателно особеностите на цялостното детско развитие, неговата самоценна значимост и перспективност, като създава всички шансове за децата да разгърнат

свободно своя потенциал, без да им бъде отнето детството. Това означава съобразяване с неговата същност и признаване значимостта на обучението, забавата и естествено на играта като неизменни компоненти и смислообразуващи прояви за децата.

Обучението *Learning English is Fun!* постави своето начало преди пет години като една добра идея и педагогическа практика, насочена към използването на

игри и игрови упражнения в ранното чуждоезиково обучение. От колекционирането на игри и тяхното практическо приложение, тази идея премина към задълбочена изследователска работа и споделяне на опит като част от инициативата: *Educate and Inspire* (www.educateandinspire.eu).

Обучението *Learning English is Fun!* е базирано на специално разработен комплекс от игри, игрови упражнения, които освен че повишават мотивацията и емоционално-психическия комфорт, допринасят за цялостното детско развитие и постигат специфични цели в обучението по английски език.

Игрите в обучението по чужд език са цялостен опит за детето, в който са интегрирани компоненти в различни нива на разпространение (в зависимост от типологията на играта):

- **Афективни** (забавление, удоволствие);
- **Социални** (екип, група);
- **Моторни и психомоторни** (движение, координация, баланс);

- **Познавателни** (изработване на игрова стратегия, учене на правила);
- **Емоционални** (страх, напрежение, чувство на освобождаване);
- **Културни** (специфични правила и условия на взаимоотношения);
- **Транскултурни** (необходимост и потребност от

и потребност от правила и тяхното спазване, за да може играта да се осъществи).

Играта като смислено обучение е сложна и свързана с опита, защото активира напълно децата и позволява

чрез практика постоянно и естествено да усвояват езика, увеличавайки своите знания и компетентност. Всяко дете преживява индивидуално придвижването си в процеса на обучение и осъзнава в нагледнопрактически план всяко едно постижение в опита си.

Налице е двойна форма на участие на обучаемите в игровата дейност:

- **в синхронен план** (по време на хода на играта) – мультисензорна мотивация и участие;

- **в диахронен план** (при повторното изпълнение на играта) – компетенциите постоянно се развиват и мотивацията се подновява, защото обучаемите се стремят към постигане на целта.

Значението на игрите се крие и в разнообразните задачи, които се решават; с действията, които се изпълняват в тях; с богатството от правила и взаимоотношения, които позволяват отлича-

ването на индивидуалните особености на всяко дете. Те поощряват детската самостоятелност и инициативност, като същевременно насърчават отборен дух и социално поведение.

Игрите включват всяко едно дете в процеса на обучение. Взаимодействието в играта се осъществява в атмосфера на взаимно разбирателство, интерес и ангажираност към резултата от дейността.

То позволява на децата да се вълнуват и съпреживяват; да се проявяват и изразяват, изпитвайки заедно усещането за успех. Присъствието на тази благоприятна емоционална и психическа игрова атмосфера развива у децата самостоятелност, увереност, самочувствие, емпатия и чувство

за отговорност.

Игрите включват целия познавателен, емоционален, социално и сензорно-моторен капацитет в процеса на обучение. Игровата дейност влияе върху развитието на мотивационно-потребната сфера, вниманието, паметта, мисленето, моториката, въображението и всички когнитивни процеси.

Благодарение на тези свои качества, на игрите се предоставя централно място в ранното чуждоезиково обучение. Защото като обучителна стратегия са в състояние да отговорят на комплексността на цялостното детско развитие.

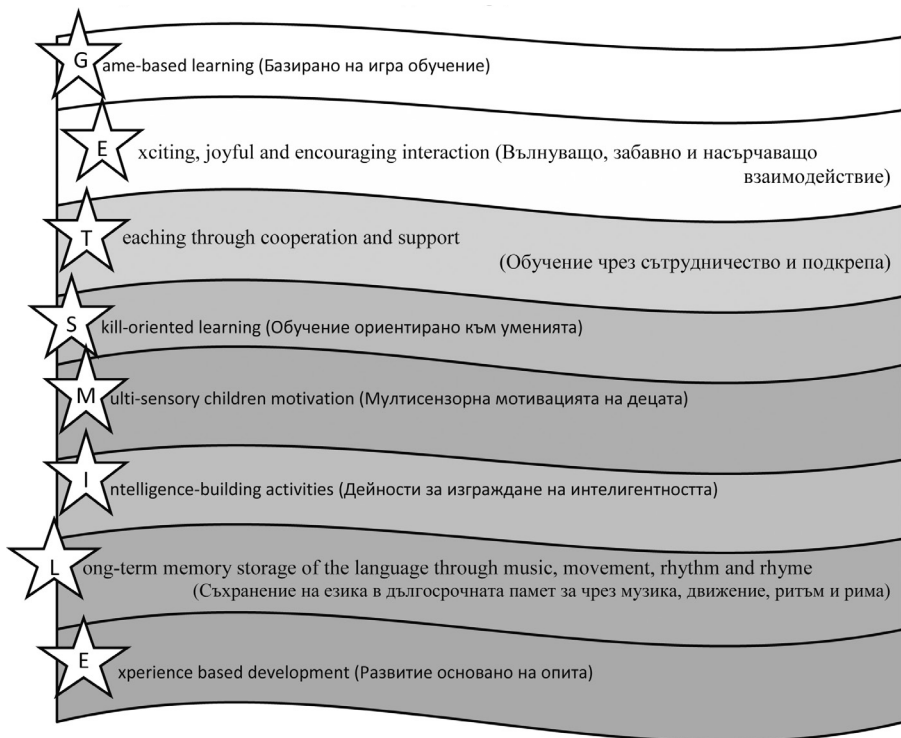

При игровата методика емоционалният фон се отличава с висока динамика и положително отношение към усвояване на езика, защото, обуславяйки личната изява на децата, ин-

формацията се трансформира в личностно значими знания и умения. В педагогически смисъл езиковата компетентност става важна за самостоятелната реализация на детето. Поддържането на емоционалния тонус в групата стои на преден план, защото непринудеността, смехът и радостта в процеса на дейността засилват чувството на удовлетвореност и стимулират стремежа към изпълнение на поставените задачи.

Разбира се, на преден план стои поддържането на емоционалния тонус в групата, защото смехът е ключът към всяко детско сърце!

Обучението *Learning English is Fun!* се провежда с авторски ресурси, които могат да бъдат използвани както самостоятелно, така и като смислово допълваща и подпомагаща база към всяка една учебна система. В същото време, предложените материали, игри и игрови упражнения, лесно могат да бъдат адаптирани и според възрастовите и психологическите специфики и профили на децата; техните способности и умения; размер на групата и образователно пространство. По този начин учителят влиза в креативна и значима роля, като

претворява обучението заедно с децата в обогатяващо, смислено и вълнуващо преживяване.

Основното образователно средство е игровият комплект: LEARNING ENGLISH IS FUN! PLAY PACK 1, който се състои от следните компоненти и ресурси:

THE BIG BOOK – книга за учителя, съставена от специално разработен комплект от 202 игри и игрови упражнения на английски език и над 80 варианта за тях-

ното провеждане. Игрите са представени в класификация с практико-приложен характер в 7 раздела, обособени в две големи категории.

Към всяка игра са представени нейните основни цели и умения, които развива; специфични материали; полезни методически насоки, указания и препоръки относно нейното

планиране, провеждане и организация. В допълнение присъстват символи и икони, които помагат за бързо и лесно ориентиране на преподавателя според ситуацията и при

избора на конкретна игра – според размера на групата и образователното пространство, необходимостта от нагледни материали или музика и др. В приложението е изнесен репертоар с работни изрази на учителя и азбучен показалец с ключове.

FLASHCARDS – комплект с тематичен набор от 152 пълноцветни, готови за употреба флашкарти, необходими при практическото приложение и провеждане на различните игри и игрови упражнения. Лексикалните единици в комплекта са обособени цветове в 9 теми.

Комплектът включва:

- 106 флашкарти с целева лексика (формат А4);
- 16 флашкарти (формат А5);
- 30 комбинирани карти за индивидуална работа (формат А5) с целевата лексика по всички теми.

WEBSITE

Сайтът <http://www.educateandinspire.eu> е неотменим компонент на проекта *Learning English is Fun! Educate and Inspire* и представлява образователно пространство за свободен достъп и споделяне на материали, идеи, успешни практики и методи, които са с практически, научен и информационен характер.

Сайтът предлага следните ресурси:

- Пълноцветни и копирни, готови за употреба **материали**, необходими при практическото приложение и провеждане на игрите от *Learning English is Fun!*;
- **Идеи и практически съвети** за бързо и лесно изработване на разнообразни помощни материали и как гъвкаво да се използват наличните;
- **Снимки и видеоматериали**, онагледяващи провеждането на конкретни игри, цели игрови ситуации и открити уроци, базирани на игрите по проекта;
- **Информация** за приложение и популяризиране на всички налични и предстоящи образователни продукти в рамките на проекта *Learning English is Fun!*;
- **Споделяне** на инициативи, допълнителни дейности и успешни практики по проекта от национални и

международни формати в сферата на образованието (конкурси, конференции, семинари, предстоящи и активни обучения и др.).

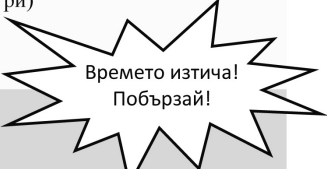

Обучението *Learning English is Fun!* включва уникален комплекс от авторски, адаптирани, модифицирани и традиционни игри и игрови упражнения. Стимулиращи, ангажиращи и ефективни, наборът от игри и упражнения предлага ал-

тернатива на обучението, развивайки езиковите умения на децата чрез забавно и активно обучение.

Тяхното разнообразие напълно отговаря на нуждите на децата с различна степен на зрялост и развитие на уменията, с различни стилове на учене и способности.

Комплексът включва два специално разработени модула с игри и игрови упражнения, които спомагат за цялостното детско развитие.

Модул:1 LEARNING CAN BE FUN! THERE'S NO NEED TO RUN! (Обучението може да е забавно! Не е нужно да се тича!)	Модул:2 GET INTO THE BEAT! DANCE, SING & MOVE YOUR FEET! (Влез в ритъма! Танцувай, пей и движи краката!)
Cooperate and share! <p>Съдействай и споделяй!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chains (Игри и игрови упражнения тип верижка) • Routines (Рутинни процедури)	Stretch Your Legs and Brain! <p>Раздвижи краката и ума!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Action games (Подвижни игри)
Think Quick! <p>Мисли бързо!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Guessing and Searching games (Игри с отгатване и търсене) • Matching, Sorting out, or ordering games (Игри за класификация, подреждане или организиране)	Time's Up! Hurry up! <p>Времето изтича! Побързай!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Competitive games (Състезателни игри) • TPR games and activities (Игри за цялостна физическа реакция)
Concentrate and win! <p>Концентрирай се и победи!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Board games (Игри на дъска) • Table games and activities (Настолни игри и игрови упражнения)	Let's rhythm and rhyme! <p>Влез в ритъм и рима!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Musical games and Action songs (Музикални игри и песни с движения) Acting it out! <p>Изиграй го!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Role-play games (Ролеви игри) • Action rhymes (Стихчета с движения) • Finger plays (Игри с пръсти)

Замисълът на *Learning English is Fun!* е чрез подпомагането на възрастните да се създадат всички шансове за децата да могат свободно да разгърнат своя потенциал, без да

им бъде отнето детството. Това означава съобразяване с неговата същност, актуалните детски потребности и интереси, признаване значимостта на обучението, забавата и естествено на играта

като неизменни компоненти и смислообразуващи прояви за децата. *Learning English is Fun!* е разбиране за уникалността на детството и колко важно е да бъде изживяно пълноценно и ярко. Затова предлага една друга възможност – като смисъл и обосновка, като подход и технология и обхващайки съдържателно особеностите на детското развитие, неговата самоценна значимост и перспективност.

Теоретичните и практически изследвания на обучението *Learning English is Fun!* са системно представяни, награждавани и обсъждани на 16 открити педагогически ситуации и демонстрации пред представители на РИО и образователни институции; мно-

Проект „Българско даскало“ на Фондация „КУЗМАНОВ“ се реализира в рамките на програма „Дъга“ на Фондация „Работилница за граждански инициативи“, с финансовата подкрепа на Фондация „Велукс“.

жество национални и международни конкурси, семинари, конференции, в областта на предучилищното образование.

Награди:

Stamena Hristova

First Prize Winner

of

BETA-IATEFL Annual Competition for 2014

This award recognises:

*planning and teaching a lesson on a chosen topic;
creating an atmosphere conducive to learning.*

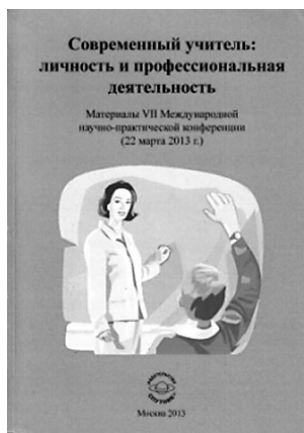
Sylvia Velizova
President of BETA-IATEFL

Награда I място за урок по английски език от Българска асоциация на преподавателите по английски език – София, април, 2014 г.

Награда II място Международен конкурс на педагогическия талант: „На вершине айсберга“ Русия, април, 2013 г.

Публикации:

1. Христова, С. Игровая методика обучения иностранному языку в детском саду, Сборник научных трудов – Современный учитель: личность и профессиональная деятельность, Издательство Спутник +, Москва, 2013 г. стр. 537–541

2. Hristova, S.V. *Games and Game like Activities in Foreign Language Teaching to Preschool Children Aged 5 to 7*, The International Conference The Strategies of Modern Science Development, *II International scientific-practical conference*, Science Book Publishing House, Yelm, WA, USA, 2013, p.83-90

3. Христова, С. В. Игра как развивающа педагогическа технология

в обучението на иностранен език на деца от дошколен възраст (3-7 години), *Иновации в технологиите и образованието*, Сборник статии, Част 4, 2013 г., стр. 242-246

<http://conference.kemsu.ru/conf/bfkuzgtu2013/index.htm>

Христова, С. Мотивационни аспекти на игровия метод в обучението по чужд език на деца от предучилищна възраст, в сборник с материали от Национална конференция

„Мотивацията в работата на учителя“, изд. „Знание и сила“, С. 2014 г., стр. 190-197

ТРАДИЦИЯТА КАТО ВДЪХНОВЕНИЕ

СБОРНИК С ДОКЛАДИ
ОТ ДЕСЕТАТА ЮБИЛЕЙНА ЗИМНА ШКОЛА
НА ДЕПАРТАМЕНТ АНГЛИСТИКА

юбилеен сборник на Зимна школа на департамент „Англицистика“ София, 2014г., стр. 89-97

5. Христова, С. Творчество и креативност на учителя по чужд език в детската градина, Национална конференция „Професионалната компетентност на учителя“, изд. „Знание и сила“, С. 2014 г.

6. Христова, С. Обогаляващо педагогическо взаимодействие в игровата методика на обучение по английски език на деца в предучилищна възраст (от 3 до 7 години), Сборник от доклади на участниците в конкурс на името на Димитър Кр. Димитров – Мастера, изд. Изкуства, С. 2015., стр. 50-56

7. Христова, С. Обучението по английски е забавно! (202 забавни игри за детското сърце, тяло и ум, Национална конференция „Играта в работата на учителя“, изд. „Знание и сила“, С. 2016 г.

Споделяне на добрата практика:

Избрани моменти от педагогически ситуации по английски език в четири възрастови групи. Тема: Learning English is Fun!; Възрастови групи: от 2 до 7 години; Място на провеждане: ЧДГ

„Мечтатели“, гр. Варна;

Използвани нагледни материали и игри: Learning English is Fun!

Play Pack 1 – The Big Book & Flashcards; Автор и учител: Стамена Христова

<https://www.youtube.com/watch?v=CRiBKpdZTeQ&feature=share>

Педагогическа ситуация по английски език. Тема: The Magic school;

Възрастова група: от 5 до 7 години; Място на провеждане: ЧДГ „Мечтатели“, гр. Варна; Използвани нагледни материали и игри: Learning English is Fun! Play Pack 1 – The Big Book & Flashcards; Автор и учител: Стамена Христова

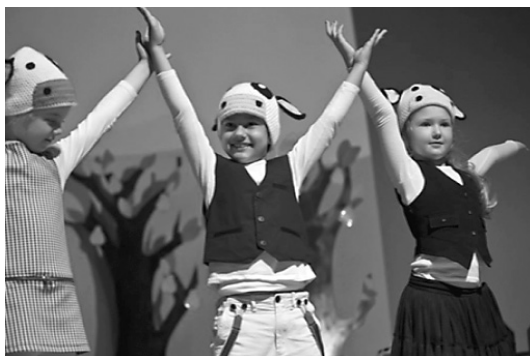
<https://www.youtube.com/watch?v=oFh1bSDIVVM&feature=share&list=PLqtOBBjHU3Qjor25iuNj3NVKtJaYnJPFu>

ACTING IT OUT!

Театър на английски език в предучилищна възраст

Представеният доклад цели популяризирането на драма техниките и театралните проекти по чужд език като добра практика и модел на взаимодействие, който работи както в посока за ефективно усвояване на чуждия език, така и за цялостното формиране на детската личност. Изложените изводи и заключения са резултат от научна изследователска дейност и собствения положителен опит в областта.

За детето от предучилищна възраст е необходима конкретна практическа насоченост за целенасочено възприемане и възпроизвеждане на художественотворческа дейност. В контек-

ста на ранното чуждоезиково обучение се търси такава среда за педагогическо взаимодействие, която най-добре отговаря на възрастовите особености на децата и осигурява активното им творческо преживяване в резултат на тяхната мотивирана изява, като същевременно разкрива онези съдържателни механизми, които биха съдействали за формирането на детската личност.

Представената практика – теа-

тър на английски език, е достатъчно съдържателна и привлекателна за децата и техните родители дейност, съчетаваща развитието на детските способности както в творческа, така и в познавателна и емоционалноличностна сфера. В неговата пълнота, непосредственост, богатство и емоционалност на въздействието може да се усети най-силно връзката между общуване и художествено преживяване.

Използването на драма в езиковото обучение намира отправна точка с насочването към комуникативно-прагматичен подход в чуждоезиковото преподаване и обучение. Тази промяна поставя на сцената действено ориентираните, интерактивни и контекстно

ориентирани форми на преподаване, както и признаването на други, по-алтернативни методи за обучение в лицето на драма и театър (*drama and theater method*).

Използването на драма техники в обучението на деца от предучилищна възраст в никакъв случай обаче не е цел, а само копие на драма техниките – тяхното привеждане, изменение и адаптация, с оглед съответствие със съдържанието и целите на ранното чуждоезиково обучение.

Театърът на английски език съчетава функционалната

страна на изкуството – неговият словесен, пластичен, изобразителен и музикален език с основните комуникативни задачи на ранното чуждоезиково обучение. Налице е непосредствено и емоционално възприемане на чуждия език, чрез вникване във взаимоотношенията и пряко общуване с героите, където художественото произведение, не се използва само за практическа цел – за добиване на откъслечни знания, а се обогатяват формите на взаимодействие на децата с него.

Като сложно, синтетично изкуство театърът служи за формиране на основни сфери на психичния живот на децата – емоционална сфера, образно мислене, художествени и творчески способ-

ности, като същевременно задоволява една социална потребност, на която е вътрешно присъща дискретна възпитателна функция. Този възпитателен ефект се проявява главно или резултативно в сферата на самовъзпитанието, в самооценката на детската личност и се основава на лично преживяване. Активното навлизане в нови сфери на дейност и практическата организираност в техните различни аспекти позволява да се разгърне детската инициативност, самостоятелност и самоорганизация. Тези нови възможности спомагат за адекватното отношение на детето към близката социална среда, към групата, което предполага развитието на способност за емоционална отзивчивост и поведение. Формирането на тази определена насоченост на детската личност се усвоява чрез предложените възможности за общуване в дейността.

Използването на драма техники и работа по театрални

проекти в чуждоезиковото обучение на деца от 5 до 7 години, намира своите **педагогически основи**:

- Драма методът (*Drama method*) не създава една изцяло нова теория за това, как се усвоява или преподава език, а се основава на някои идеи от добре установените теории за чуждоезиково обучение както в традиционните, така и в съвременните методики на преподаване, като ги „вплита“ заедно по нови начини, които вдъхновяват и задържат интереса на обучаемите.
- Налице е голям потенциал за драма ориентираните упражнения и театралните проекти по чужд език да бъдат интегрирани в обучението по английски език в предучилищна възраст по различни начини и форми във и извън условията на образователната институция.
- Използването на драма техники и театрални проекти може да бъде инструмент за разработване, практикуване и прилагане на чуждоезикови умения и насърчаване на цялостно обучение. Те позволяват на учителя да отговори на нуждите на децата в предучилищна възраст, а чрез постоянната обратна информация, предоставена от дейностите, учителят може да планира по-добри стратегии за по-ефективно обучение и преподаване.

Театърът на английски език, като иновативен метод в чуждоезиковото обучение, намира своето **практическо приложение в два аспекта**:

(1) използване на театрални техники и драма упражнения в **ежедневното обучение** като допълнение към други форми на обучение по чужд език;

(2) подготовка и изпълнение на **театрални проекти** в рамките на учебния план и/или като реализация в успешна форма на извънкласна дейност за децата от предучилищна възраст.

За целите на тази реализация отнасяме „театъра“ към фокуса на крайния продукт, а „драма“ към изпълнението на всички елементи, използвани в обучението (фиг. 1), като тези

определения съвсем нямат силата на универсални. Понятието „Драма“ обхваща голям кръг от техники, включващи физическото движение, словесно действие и концентрация, които често липсват в пълнотата на количеството и комбинацията си в традиционните методи на обучение.

Можем да обобщим най-ясно разликата между двете понятия в сравнителна таблица:

ДРАМА	ТЕАТЪР
<i>Стая, игрално поле, място</i>	<i>Сцена</i>
<i>Обстановка, обкръжение, условия</i>	<i>Декори</i>
<i>Учител, „лидер“, водач, изпълнител</i>	<i>Актьори</i>
<i>История, сценарий, материал, идея</i>	<i>Сценарий</i>
<i>Упражнение, тренировка, въздействие, експеримент</i>	<i>Репетиция</i>
<i>Споделяне, показване, игра, драматизация, импровизация</i>	<i>Изпълнение</i>
<i>Наблюдатели, участници, учител в роля</i>	<i>Публика</i>
<i>Оценяване, обсъждане, отражение</i>	<i>Критика</i>
ПРОЦЕС	ПРОДУКТ

(фиг. 1)

Успехът на тази не толкова популярна форма се дължи на високата степен на активност в самия процес на работа и естественото, мотивирано включване на децата. Налице е непосредствено

и емоционално възприемане на чуждия език, чрез вникване във взаимоотношенията и пряко общуване с героите, където художественото произведение, не се използва само за практическа цел – за добиване на откъслечни знания, а се обогатяват формите на взаимодействие на децата с него. С присъщата им вродена артистичност и способност да се превъплъщават напълно спонтанно в различни персонажи децата изпитват невероятно удоволствие от досега със сцената. В тази достатъчно съдържателна и привлекателна за тях дейност умело се съчетават функционалната страна на изкуството – неговият словесен, пластичен, изобразителен и музикален език с основните комуникативни задачи на ранното чуждоезиково обучение.

Изключително важен момент е съгласуваната и всеотдайна работа на всички специалисти, педагози и родители, ангажирани с театралните проекти – ръководител, музикален пе-

дагог, хореограф, дизайнер и др., които отговарят за тяхната организация, подготовка и реализиране. Театралната група в представената практика е креативен екип, който непрекъснато развива, видоизменя и допълва своите форми на работа, съобразявайки се както с поставените цели, така и с нуждите и желанията на децата. Неговият състав от максимум 15 деца на възраст от 5 до 7 години подкрепя и дава възможност за изява както на доказали се със своя талант и възможности деца, така и на желаещите да направят своите първи, плахи стъпки на сцената.

Нашият екип поема различни сценични предизвикателства, като постави първата от своя род интерактивна драматизация на английски език (с активното участие на публиката) и малко популярния образователен театър, при който по-големи деца обучават по-малки, като им представят сценични адаптации по съвременни детски приказки и песни. Тези драматизации поставят началото на една нова ера в обучението по английски език чрез изразните средства на театралното изкуство. А положителният опит в областта затвърждава убеждението ни, че популяризирането на драма техниките и театралните проекти по чужд език е модел на взаимодействие, който работи в посока завишаване на личната мотивация и ангажираност на екипа и формира актуални компетенции у децата.

Описаната технология за чуждоезиково обучение чрез драма техники и театрални упражнения и тяхната методическа реализация обобщават всички дейности и последователността при диференцираната работа по отделните компоненти на театъра на английски език. Тяхното изпълнение се осъществява на три нива: **Подготовка; Репетиции; Краен продукт**, които обхващат следните *етапи*:

- **Предварителна подготовка на учителя:**
- **Изработване на план и график** за организация, подготовка и провеждане на различните етапи и дейности; ан-

гажиране на педагози и специалисти за тяхната реализация (ръководител, музикален педагог, учител по английски език, хореограф, дизайнер и др.).

- **Подбор на литературно произведение и адаптация на текста** (при необходимост). На преден план са факторите, свързани с конкретната специфика на творбата: стегнат, лаконичен стил с подчертано присъствие на повтаряеми елементи (фрази и ситуации) в езиковите конструкции и изразните средства; наличие на остро, динамично развитие на конфликта; мотиви за поведение на героите, разкрити по действен път и ярка речева изява в диалогична и/или римувана реч.

- **Композиционно решение на спектакъла.** „Разгръщане“ на спектакъла в кратки сцени от песнички, танци, етюди върху музика, които сами по себе си представляват отделни етапи от развитието на конфликта.

- **Осигуряване на допълнителни компоненти** (музикално оформление, песни, сценичен танц, художествено осветление, специални ефекти, декори, костюми, грим, реквизит и аксесоари), които допълнително обогатяват художественото пресъздаване и възприемане, предават специфичен колорит на детската игра и оформят цялостния, завършен облик на драматизацията.

- **Осигуряване на място за провеждане на репетициите** – зала със сцена, техническа апаратура – звук и осветление.

- **Изработка на рекламни и информационни материали** (афиши, плакати и брошури), отговарящи на съдържателното идейно и естетическо единство.

• **Предварителна подготовка на децата (въвеждане в чуждоезиковия текст).** Обхваща всички дейности, които са непосредствено насочени към една интелектуално-познавателна и емоционално-речева готовност за пълноценно „об-

щуване“ с художественото произведение.

- **Първоначално запознаване на децата с произведението.** Съществен момент от многостранната работа с произведението и първи етап на художественото възприемане. *Представянето на произведението* от учителя играе роля на скрит образец, като имаме предвид, че активната речева дейност при децата е толкова резултатна, колкото по-силни и убедителни са *мотивите* за нейното проявление.

- **Първоначалното запознаване на децата с произведението** – играе ролята на скрит образец, като имаме предвид, че активната речева дейност при децата е толкова по-резултатна, колкото по-силни и убедителни са *мотивите* за нейното проявление.

- **Възприемане и разбиране на текста** – задълбочено възприемане на творбата, съпроводено с осмисляне на идейното съдържание и неговия словесно-художествен израз. Важен е начинът на поднасяне – чрез книга, илюстрации, театър на маса, анимационен филм и др.

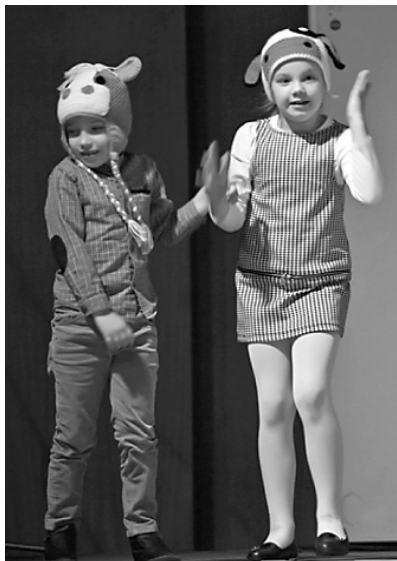
• **Продуктивна работа**

- **Интерпретация на текста.** Целесъобразно въвеждане на различни аспекти на връзката игра – език и създаване на творческа атмосфера в която ситуацията подтиква децата към действия и изказвания, обогатяващи речта им с характерни изрази и похвати. Включва драма ориентирани упражнения и театрални техники; сюжетно-ролеви игри; театрализирани етюди и частични инсценировки; театър на маса; практически

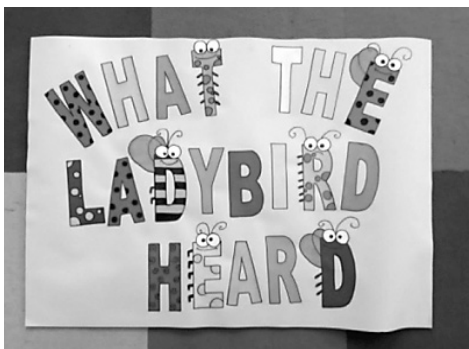
дейности – детско творчество и др.

- *Преразказ на произведението от децата.* В самото начало няма самостоятелен характер, поради което говорим за сериозни наченки на преразказ с активната помощ на учителя. Тук се набляга на доминиращата роля на езика и нагледно-действените способности на работа (куклен етюд и илюстрации).

- *Пресъздаване и драматизация.* От действия по образец, по подражание, децата преминават към самостоятелно търсене на средства, творческа инициатива и опити да използват сами усвоеното в практическата им дейност. При работа с многоепизодна творба, най-добре е *драматизацията* да стане като самостоятелно ситуационно ядро – следващ етап от работата с произведението.

- *Представянето на завършения* продукт пред аудитория е важен момент в развитието на творчеството и социалната адаптация на детето към средата. Ползотворните опити на децата за „колективно“ творчество изисква всяко едно дете да оцени своето участие в общия резултат и същевременно да се радва истински на богатството от съвместната дейност. Стремешът за изява – желанието на детето да сподели, да

предизвика другите да го забележат и оценят е изключително важен момент. Социалната отзивчивост в обкръжението на другите се превръща в особен вид мотивация за децата. Творческите изяви на децата трябва да намират по-широка аудитория, а не само пред родители, учители и връстници, като се включват в различни мероприятия, концерти, конкурси и др., като за реализацията на тази цел е необходима изработка на **рекламни и информационни материали** (афиши, плакати и брошури), отговарящи на съдържателното, идейно и естетическо единство.

Споделените положителни резултати от театъра на английски език в предучилищна възраст бяха представени и оценени в множество национални и международни конференции, конкурси и фестивали:

1. **Участие** в Международна фестивална програма „Приятелите на България“, Дворец на децата, София 2011 г.

2. **Награда II място** в категория „Млад педагог“ на Национален конкурс за работещи в сферата на извънкласните и извънучилищни дейности – март, 2011 г.

3. **Награда за иновативност** от

Седма студентска научна сесия на

тема: „Образователните и социалните приоритети през призмата на студентските научни изследвания“ – Велико Търново, юни, 2011 г. Тема на изследването: „Театърът на английски език като форма на извънкласна дейност за деца в предучилищна възраст“.

4. **Участие** в развлекателна програма към Петото градско математическо състезание „Малкият принц“, гр. Варна, 2011 г.

5. **Участие** в „Салон на изкуствата 2011“ и Седмицата на детската книга, гр. Варна.

6. **Участие** в Международна научнопрактическа конференция „Иновации и интерактивни технологии в образованието“, София, април, 2012 г. Тема: Acting it out!

7. **Участие** в Международна научнопрактическа конференция „Педагогика и психология: тренди, проблеми, актуални задачи“ – Русия, март, 2012 г. Тема: „Театрален проект на английски език –

иновационен метод в обучението на деца на чужди езици на детско дошколно възраст“

8. **Участие** и Награда за много добро представяне на Международния детски фестивал „Ден на таланта“ 2016 г., Дворец на децата, София

Участие в Пролетен бал на ЧДГ „Мечтатели“ във ФКЦ, гр. Варна, 2016 г.

<https://www.youtube.com/watch?v=3wtVZbJzOy4&feature=youtu.be>

Публикации в печатни и онлайн издания:

1. Христова, С. *Театърът на английски език в предучилищна възраст*, Педагогически алманах, Университетско издателство „Св. Кирил и Методий“, Велико Търново, 2011 г.

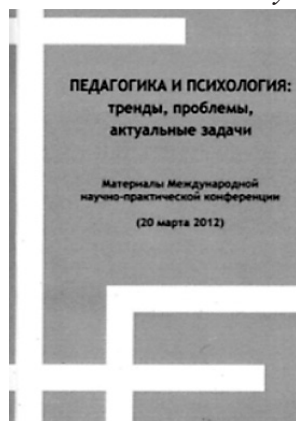

<http://www.uni-vt.bg/pages/6189/uplft/d1.pdf>

2. Христова, С. *Театралният проект на английски език – иновативен метод в обучението по чужд език на деца в предучилищна възраст*, Иновации и интерактивни технологии в образованието, издателство: РБ „Стилиян Чилингиров“ – Шумен, 2012 г., стр. 59-63

3. Христова, С. *Театралният проект на английски език – иновационен метод в обучението на деца на чужди езици в предучилищна възраст*, Сборник на научни статии – педагогика и психология: тренди, проблеми, актуални задачи, Научно-издателски център Априори, Краснодар, 2012 г., стр. 400-405

Положителният опит в областта, затвърждава убеждението, че популяризирането на драма техниките и театралните проекти по чужд език е модел на взаимодействие, който работи в посока завишаване на личната мотивация и ангажираност на екипа и формира актуални компетенции у децата.

В заключение можем да обобщим, че театърът на английски език в предучилищна възраст е успешна и ефективна практика, която:

- Осигурява условия за развитие и творческа изява на всяко дете, съобразно неговите потребности, интереси

- си и способности;
- Изисква висока степен на активност в самия процес на работа и естественото, мотивирано включване на децата;
- Допринася за разширяването на детската култура и формирането на модели на поведение (произтичащо от социалната значимост на дейността);
- Удовлетворява специфични личностни потребности – самосъзнание, самоусъвършенстване, самовъзпитание;
- Обогатява комуникативните способности на децата и удоволствието от общуването на чужд език; отключва говорната активност, активизира пасивния речник, развива диалогичната свързана реч и създава условия за свързване на теоретичните знания с прилагането им в практически задачи;
- Активира познавателната дейност; развитието на творческите умения у децата; изостря наблюдателността; задържа вниманието; обогатява представите; събужда въображението;
- Подпомага формирането на нагласи за групово сътрудничество и умения за работа в екип.

Съвременното възпитание изисква насоченост към творчество не само като мимолетен акт или частичен метод за отделно приложение във възпитателно-образователната практика. Използването на драма техники и театрални проекти може да бъде инструмент за разработване, практикуване и прилагане на чуждоезикови умения и насър-

чаване на цялостно обучение. Те позволяват на учителя да отговори на нуждите на децата в предучилищна възраст, а чрез постоянната обратна информация, предоставена от дейностите учителят може да планира по-добри стратегии за по-ефективно обучение и преподаване. Налице е голям потенциал за драма ориентирани упражнения и театралните проекти по чужд език да бъдат интегрирани в обучението по английски език в предучилищна възраст по различни начини и форми във и извън условията на образователната институция. Работата в тази посока – извън педагогическите ситуации в детската градина, трябва да се оцени достойно като форма за ранно откриване, подкрепа, изява и стимулиране на творческите заложби и дарования на децата.

Обучението в спонтанност, креативност и импровизация; свързването на емоционалните и рационални аспекти на чуждия език с творчеството; постигането на вътрешна хармония чрез разнородните стра-

ни на театралното изкуство, несъмнено предполагат развитие и промяна в шаблоните на културата в дългосрочен план. Творчеството трябва да се приема като главен подход и основен маниер на педагога, благодарение на който се осъществява ползотворно взаимодействие с децата, взаимодействие помежду им и заздравяване на връзката между детска градина – семейство – общество.

Литература

1. Holden S., *Drama in Language Teaching*. London: Longman, 1981.
2. Ronke, A., *Wozu all das Theater? Drama and Theater as a Method for Foreign Language Teaching and Learning in Higher Education in the United States*, Berlin, 2005
3. Христова, С. *Театралният проект на английски език – иновативен метод в обучението по чужд език на деца в предучилищна възраст*, Иновации и интерактивни технологии в образованието, издателство: РБ „Стилиан Чилингиров“ – Шумен, 2012 г., стр. 59–63

ПРИБОЩАВАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ЧРЕЗ ИНТЕГРИРАНЕ НА ИЗКУСТВОТА В УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО БЕЛ, АЕ И ЧП В IV КЛАС НА ОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“, ГР. БЕЛЕНЕ, ОБЛ. ПЛЕВЕН

*Румяна Цветанова Богданова
директор на ОУ „Васил Левски“ – гр. Белене*

I. Представяне на училището:

В ОУ „Васил Левски“, град Белене, се обучават 151 ученици, разпределени в 8 паралелки от I до VIII клас. От началото на учебната 2012/2013 година в училището се записаха всичките 47 ученици от закритото ОУ „Проф. Шишманов“, с. Деков, а учителският колектив се увеличи с 6 възпитатели /бивши учители от закритото училище/. Сега тук се обучават деца от 5 населени места на територията на общината, произхождащи от различна етническа, социална и религиозна среда. Промяната доведе до засилване на имуществените различия, езиковите, поведенчески и битови практики. Процесът на приобщаване на част от „новите“ ученици се оказва бавен, връзката със семействата им трудна, а обучението недостатъчно ефективно. В педагогическата колегия възникнаха различия при подходите и критериите, които използват „новите“ и „старите“ учители. Преодоляването на тези трудности създаде напрежение сред учителите, учениците и родителите. Въпреки положените усилия от страна на ръководството и училищното настоятелство част от проблемите останаха не-

решени. В определени класове, където съставът е най-пъстър, учениците са по-малко мотивирани, резултатите им са пониски, броят на отсъствията е по-висок. „Новите“ ученици се чувстват изолирани, определят училището като безинтересно, а родителите им не са убедени, че доброто образование е предпоставка за бъдеща реализация.

За справяне с проблема ръководството на училището реши да потърси иновативен подход, като се облекне на чуждия опит /Участие в програмата „Академия за училищни лидери“/. Седем учители и възпитатели се включиха на доброволен принцип в създаването на учебна професионална общност, която в продължение на три месеца разработи програмен модул за приобщаване на учениците чрез интегриране на изкуствата /слово, музика, рисунка, танц, театър/ в учебното съдържание по БЕЛ, АЕ и ЧП за 4 клас.

Целта на програмния модул е изграждане на нова училищна култура, насочена към приобщаване на всички ученици, подобряване на резултатите им и постигане на училищната визия:

„Нашето училище е училище на диалог и сътрудничество. То е увлекателно за учениците, вдъхновяващо за учителите, приобщаващо за родителите, основаващо се на демократични принципи и подготвящо цялата общност от ученици, учители и родители за предизвикателствата на XXI век.“

II. Представяне на дейността:

Програмният модул се реализира в продължение на три седмици през месец март 2016 г. с учениците от 4-ти клас. Това е малък клас с разнороден състав /българи, турци и роми/, с чести промени в състава на учениците за последните 2 години /записвания и отписвания/ и с наличието на напрежение сред родителите по отношение на „новите“ ученици. Класът е от 17 ученици, от които 3 със СОП /едно дете е с аутизъм/.

В процеса на реализирането на модула към професионалната учебна общност се присъединиха още двама педагози от училището.

Прилагаме теоретична разработка на програмния модул, протокол на изследователя, описание на задачата и презентация със снимков материал.

III. Нашият план за действие:

1. Създаване на професионална учебна общност в училището и провеждане на обучение за използване на различни видове протоколи;
2. Дискусии за определяне фокуса в съответствие с визията на училището и действията за първата година;
3. Преглед на данни /ученически работи, образци от работата на учителите, посещения на учебни часове, наблюдения на учениците, разговори с родителите/, избор на подходящи теми от учебното съдържание и обвързването им с любими за учениците дейности. Консултиране с експерт от РИО относно достигането на стандартите за съответния клас;
4. Проучване на иновации и чужд опит при интегриране на изкуствата в обучението, разработване на урочни единици с методическа подкрепа, представяне на разработените уроци пред експерт от РИО за обсъждане с цел обратна връзка;
5. Запознаване на родителите на учениците от 4-ти клас с предстоящите дейности, получаване на одобрение, планиране на включването им в част от дейностите;
6. Осигуряване на подкрепяща среда от цялата училищна общност чрез разяснителни срещи с училищни настоятели, външни специалисти и представители на общинската администрация;

7. Реализиране на модула в 4-ти клас, мониторинг на напредъка по време на осъществяване на дейностите и след приключването им чрез наблюдения на учениците от вътрешни и външни наблюдатели, разбори в клас, оценяване на ситуации и срещи-разговори с родителите с цел обратна връзка и корекции при нужда;
8. Организиране и провеждане на годишно тържество в 4-ти клас за представяне на резултатите в присъствието на родители, други ученици, учители и възпитатели, членове на училищното настоятелство, експерт от РИО, представители на общината, гости;
9. Предоставяне на информация и снимки на местните медии, сайта на училището, фейсбук и други електронни медии;
10. Задълбочен анализ на резултатите и споделяне на придобития опит с цялата педагогическа колегия чрез презентация, която ще бъде предоставена на училищния сайт, за да може при желание опитът да се ползва и от други училища. Вземане на решение от педагогическата колегия за следващите стъпки през новата учебна година;

IV. Нашите резултати:

- **В учителската стая** педагозите коментират, споделят, обсъждат.

Създадена е атмосфера на доверие, професионално сътрудничество и взаимопомощ. Има действаща професионално-учебна общност, която непрекъснато се разширява чрез включването на нови колеги. Резултатите от реализирането на програмния модул са анализирани и представени пред всички колеги. Обмисля се разширяване на модула и приложението му през следващата учебна година, адаптиран спрямо спецификата на класа.

- **В класната стая** на 4-ти клас цари атмосфера на толерантност, добронамереност и сътрудничество. В края на годината учениците са повишили резултатите си, няма ученици, които не покриват стандартите за 4-ти клас. Безпричинните отсъствия са намалели, всички ученици се чувстват комфортно в клас. Класната стая е приветлива и позитивна, изпълнена с енергия. Учителите на 4-ти клас са видимо удовлетворени.

- **В коридора** на 1-ви етаж са изложени табла, постери, рисунки от творческите задания на 4-ти клас. Останалите ученици проявяват видим интерес към изложбите, интересуват се от нововъведенията и изразяват желание да участват през следващата година.

- **Родителите** на четвъртокласниците са увеличили посещенията си в училище, участвали са в част от дейностите, изразяват задоволство от постиженията на децата си.

- **Сред обществеността** в града се забелязва интерес към нововъведенията в училище. На сайта на училището и във фейсбук се публикуват информация и снимки от изявиите на учениците. Родители и граждани изказват мнения и дават обратна връзка.

Какво научиха и усъвършенстваха учителите:

- Да събират и анализират широк диапазон от данни /данни за работата на учениците, данни от наблюдения и разбори в клас, образци от работата на учителите/;
- Да използват различни протоколи на работа с цел вземане на съвместни решения;
- Да работят и учат заедно в пълно сътрудничество и доверие, да се подпомагат и подкрепят взаимно;
- Да владеят и прилагат различни интерактивни методи;
- Да оценяват ефективността на практиките си и съответствието им с интересите на учениците;

- Да умеят да подлагат на съмнение собствената си работа и работата на колегите си;
- Да владеят практиката на самонаблюдение и самооценка;
- Да осъществяват адекватна връзка с родителите на учениците;
- Да вдъхновяват и увличат след себе си и останалите учители за прилагане на нововъведения;

Какво постигнаха учениците: всички ученици от класа умеят да работят на екипен принцип в малки и големи групи при спазване правилата на работа, умеят да планират действията си съвместно и да си сътрудничат. Всеки е по-толерантен към останалите и приема различията като богатство, отворен и възприемчив е към други гледни точки. Всички ученици умеят да се изразяват с различни изразни средства /слово, рисунка, музика, танц/ адекватно за възрастта и способностите си. Всеки може да представя работата си пред публика, без да се притеснява, умее да оценява постиженията си и да се гордее с тях. Всички са загрижени за собствените си резултати и резултатите на останалите ученици, включително и на децата със СОП. Конкуренцията и борбата за лидерство бяха сведени до минимум в полза на екипната работа. Всички ученици от 4-ти клас в края на учебната година са повишили учебните си резултати, няма ученици, които не покриват образователните стандарти за класа.

Какво разбрахме всички ние /учители, родители, общност/:

Учениците могат да бъдат заедно въпреки различията, могат да бъдат успешни, могат да се учат взаимно на това, в което по-добър е другият.

АЗ ОПОЗНАВАМ БЪЛГАРСКАТА ПРИРОДА ЧРЕЗ ИЗКУСТВО

Примерен програмен модул за интегриране на изкуствата в учебното съдържание по БЕЛ, Човекът и природата и Английски език в 4-ти клас.

Тази програмна единица е с продължителност три учебни седмици. В рамките на тези седмици учениците пишат съчинения, съчиняват стихове и гатанки, рецитират изучени стихотворения, работят за усвояване на знания върху граматичните категории, изучават песни и танци, съчиняват мелодия по даден текст, работят като изследователи, изработват рисунки, подготвят театрална сценка на английски език. Усилията са насочени към представяне красотата на българската природа чрез слово, музика, театър, танци и рисунка. Програмната единица се състои от 17 урока, всеки с продължителност от 40 мин. Уроците са съобразени с Училищния учебен план и седмичното разписание на класа.

Програмната единица се преподава през втория срок на четвърти клас /от началото на м. март/, като предварително са необходими следните умения на учениците: способност за прилагане на изследователски умения, умения за устно и писмено изложение, пресъздаване на природата чрез рисунка, изразяване на емоция чрез жестове, мимики и танц. Предвид факта, че материалът е предвиден за втория учебен срок, учениците трябва да направят връзка с художествени текстове, песни и произведения на изкуството, изучавани преди това. В подготовката и при реализирането на учебните единици се включват външни лектори, специалисти, родители и външни учители.

Програмната единица съдържа планове на уроци, основни моменти от учебната работа, оценка на изпълнение-

то, заложена по програма, както и необходими ресурси. При реализацията ѝ е важно да се съобрази разнородният състав на учениците в класа и да се адаптира съдържанието според ситуацията, така че всеки ученик да има възможност за изява. В зависимост от възложената задача учениците работят индивидуално и по групи.

В края на модула учениците трябва да могат да се изразяват с различни изразни средства /слово, рисунка, музика, танц, театър/ адекватно за възрастта и способностите си. Всеки да може да представя работата си пред публика, без да се притеснява. Тази програмна единица е разработена, за да помогне на учениците да приемат различията като богатство, да разпознават и разбират емоционалното въздействие на изкуството, да управляват емоциите си.

Цели	Основни моменти от учебната работа	Очаквани резултати	База за оценяване на придобитите умения
<u>БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА</u>			
<p>Усъвършенстване на уменията на учениците да четат правилно, да пишат грамотно, да създават собствен текст по словесна и визуална опора.</p> <p>Усъвършенстване на уменията на учениците за възприемане на художествен текст.</p>	<p>Писане на съчинение описание, съчинение разсъждение по зададена тема.</p> <p>Съчиняване на стихотворения и гатанки.</p> <p>Разглеждане на образци от худ. литература, свързани с темата.</p> <p>Художествено рецитиране на изучени стихотворения.</p> <p>Откриване на глаголи и наречия в съчиненията.</p>	<p>Учениците могат да създават писмен текст по дадена словесна опора;</p> <p>Могат да съчиняват стихотворения и гатанки по дадени думи и рими;</p> <p>Могат да откриват основни признаци на наблюдавани предмети, явления и др.</p> <p>Учениците могат да откриват глаголите и да определят глаголните времена, да откриват наречия.</p>	<p>Учениците умеят да:</p> <p>съчиняват текст, в който да изразят свои чувства и настроения;</p> <p>съчиняват стихотворения и гатанки по дадена опора;</p> <p>редактират свой текст;</p> <p>четат изразително литературни произведения;</p> <p>откриват глаголи и наречия в съчиненията си.</p> <p><u>Допълнителна база за оценяване</u> – тест върху изучавания раздел.</p>

<u>ЧОВЕКЪТ И ПРИРОДАТА</u>			
<p>Развиване на интелектуалните способности на учениците, формиране на познавателни и практически умения, формиране на отношения към природата – интерес, критичност, любознателност.</p>	<p>Изработване на табло, свързано със средата на живот на живите организми.</p>	<p>Учениците могат да илюстрират с примери видовото разнообразие и групите животни и растения, обитаващи сушата, водата и почвата.</p>	<p>Учениците умеят да: представят данни чрез текст, таблици, рисунки; да намират подходяща информация в интернет. <u>Допълнителна база за оценяване</u> – протокол на изследователската работа.</p>
<u>МУЗИКА</u>			
<p>Формиране на умения за пене, слушане и музикална импровизация, създаване на нагласи за общуване с музика.</p>	<p>Разучаване на песни, свързани с темата. Съчиняване на ритмичен съпровод към мелодията „Валс на цветята“ Подготовка на танц по зададена мелодия</p>	<p>Учениците могат да възпроизведат мелодията и метро ритъма; Могат да импровизират ритъм към подходящи музикални примери.</p>	<p>Учениците умеят да: изразяват личното си емоционално отношение, артистичност, предпочитания; импровизират танцови движения върху музика; ориентират се в жанровото разнообразие на музиката.</p>

<u>ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО</u>			
<p>Формиране на познания за основни връзки и взаимодействия между обекти и среда, осъзнаване на връзки между изразни средства, материали, техники.</p>	<p>1. Изобразяване на природната среда чрез рисуване, апликиране, моделиране.</p> <p>2. Подреждане на изложба с ученически творби.</p>	<p>Учениците могат да обогатяват пластичната структура на образите;</p> <p>да изразяват настроения и собствено отношение към проблемите на околната среда.</p>	<p>Учениците умеят да:</p> <p>подбират подходящи изразни средства;</p> <p>отразяват обема и пространството в рисунката;</p> <p>осъзнават творческите си способности.</p>
<u>АНГЛИЙСКИ ЕЗИК</u>			
<p>Усъвършенстване на уменията на учениците да говорят и да се изразяват свободно на английски език. Учениците ще могат да:</p> <p>1. четат сценарий/комикс на английски;</p> <p>2. ще подобрят уменията си за слушане с разбиране на различни видове говорими текстове – за основни идеи, детайли и изказани нагласи и емоции;</p>	<p>Преди всички комуникативни дейности учениците трябва да имат достатъчно контролирана практика на езика, необходим им за изпълнение на задачите. Това ще включва съответната лексика, езиковите структури и упражнения за произношение.</p> <p>1. Въвеждане на тема/Цел на дейността.</p> <p>2. Запознаване със ситуацията в комикса.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • придобиване на смислено, свободно взаимодействие на целевия език; • усвояване на цяла гама от произношение и прозодични функции в напълно ситуативен и интерактивен начин; • ситуативно усвояване на нови думи и структури; 	<ul style="list-style-type: none"> • Коментари по граматика и произношение и езикова компетентност в края на дейността. • В края на часа учениците се насърчават да направят самооценка или оценка на партньорите си. След това учителят трябва да заключи, на какво учениците трябва да обърнат внимание.

<p>3. говорят достатъчно ясно (произношение, ударение, интонация), за да бъдат разбрани от съучениците и публиката;</p> <p>4. изразяват идеи и емоции в импровизация;</p> <p>5. развиват и използват стратегии за всички езикови умения;</p> <p>Емоционални фактори: Учениците ще се научат как да управляват емоционалните фактори, които могат да възпрепятстват или подобряват техните знания по английски език.</p>	<p>3. Проверка на разбиране чрез задаване на въпроси, записване на нова лексика.</p> <p>4. Кратка демонстрация с един ученик.</p> <p>5. Обсъждане на сценария, добавяне на текст и ситуации.</p> <p>6. Среща с представител на театрална група Бел Арт, демонстрация на различни изразни средства.</p> <p>7. Разпределяне на роли, поставяне на учениците в съответните двойки/групи</p> <p>8. Репетиция и представление.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • подобро чувство на увереност в ученика в неговата или нейната способност да се учи на целевия език.	<ul style="list-style-type: none"> • Оценката може да приема различни форми, като например анализ на сюжета или преработка на историята. <p><u>Допълнителна база за оценяване</u> –</p> <p>Тест върху изучавания раздел.</p>
---	---	---	---

УЧЕБЕН ПЛАН

1. БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА – 6 учебни часа;

„Съчинение описание на природна картина“ – 2 часа.

„Съчинение разсъждение – Природата на България е най-красивата на света“ – 2 часа.

„Четене на стихотворения – „Предвестници“, „Песента на синчеца“, „Минзухар“ – 1 час,

„Приказка за гората“ – 1 час.

2. ЧОВЕК И ПРИРОДА – 2 учебни часа

Изработване на табло „Среда на живот“

3. МУЗИКА – 4 учебни часа

Разучаване на песните – „Песента на синчеца“, „Пролет“ – 2 часа,

Разучаване на танц – „Валс на цветята“ – 2 часа.

4. ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО – 2 учебни часа. – „Пролетен пейзаж“.

5. АНГЛИЙСКИ ЕЗИК – 3 учебни часа – Visiting Places – Посещаваме места, сценката: LOST IN THE CAVE – Изгубени в пещерата.

ОБЩИ РЕСУРСИ И БЕЛЕЖКИ:

Този програмен модул е разработен, за да изгради и усъвършенства у учениците следните умения:

1. Да работят и учат заедно в пълно сътрудничество и доверие, да се подпомагат и подкрепят взаимно;

2. Да изобразяват природата чрез различни техники и материали;

3. Да изпълняват песни и танцуват под музикален съпровод;

4. Да осъзнаят и възприемат въздействащата сила на изкуството;

5. Да оценяват постиженията си и да се гордеят с тях;

6. Да владеят и управляват емоциите си.

ИНДИВИДУАЛНА ЧАСТ: Учениците пишат различни текстове, извършват изследователска дейност, изработват рисунки, рецитират стихове, подготвят роли .

ГРУПОВА ЧАСТ: Учениците изготвят табло, разучават песни и подготвят танц, подреждат изложба, подготвят театрална сценка на английски език.

ПРИЛОЖЕНИЕ: Протокол за изследователска дейност.

ОБРАТНА ВРЪЗКА: В края на програмната единица учениците изнасят представление пред родители, педагози, други ученици и гости на училището. На учениците се задава въпросът: По какъв начин работата по този модул ви помогна да научите повече? На родителите се задава въпросът: **„Забелязахте ли промяна в децата си? Каква беше тя?**

След реализиране на програмната единица се прави задълбочен анализ на резултатите в професионалната учебна общност, последвано от споделяне на придобития опит с цялата педагогическа колегия чрез презентация. При необходимост се нанасят корекции в програмния модул.

Приложение: задача за ученици

Стани природоизследовател

/Описание на задачата/

На учениците се предлага да влязат в ролята на природоизследователи, като изследват естествени материали от територията на природен парк „Персина“. Разделят се на 4 групи, всяка от по 4–5 ученици.

Всеки ученик получава работен лист /протокол на изследователя/. Групата получава природен материал /различен за всяка група – блатна мида, фосил, тръстика, перо от фазан/.

Всеки работи индивидуално в продължение на 10 минути.

Следва сравняване на отговорите и обсъждане в групата /5 мин./. Избира се един презентатор, който показва на другите ученици от класа предмета и разказва за него.

В края на часа учениците получават допълнителна информация за изследваните предмети /мултимедийна презентация/.

Учениците споделят как са се чувствали в ролята на изследователи.

Предложение: гост от дирекцията на ПП „Персина“ или БДЗП, който разказва за изследователската си работа и показва /при възможност/ природни материали и полеви протоколи от работа на терен.

Стани природоизследовател

Кой съм и къде живея?

Име: ....., IV клас

Нарисувай предмета

Опиши предмета

Цвят: .....

Форма: .....

Размер (измери предмета): .....

Изследвай предмета

Какво според теб представлява този предмет?

.....
.....

Какво знаеш за предмета?

.....
.....

Какво не знаеш за предмета, а би искал да разбереш?

.....
.....

Изготвили: ПУО към ОУ „Васил Левски“ – Белене

1. Росица Крекманова
2. Стефка Свиленска
3. Елза Гюзелева
4. Симона Ковачева
5. Нина Гологанова
6. Елка Дулева-Кунова
7. Румяна Богданова
8. Даниела Паскова
9. Елка Данева

Отдел „Образование и култура“ към Фондация „КУЗМА-НОВ“ реализира проект „Българско даскало“ в рамките на програма „Дъга“ на Фондация „Работилница за граждански инициативи“ с финансовата подкрепа на Фондация „Велукс“. Нашата организация е една от 24-те (от общо кандидатсвали 118), които получиха финансиране. „Българско даскало“ е проект, който се реализира в партньорство с ОУ „Любен Каравелов“ – гр. Пещера, и ОУ „Св. Климент Охридски“ – с. Алеко Константиново.

В двугодишния проект на тема „Българско даскало“ са залегнали дейности за създаване на среда за подобряване на комуникацията между учители – ученици – родители – местна власт – местни организации и иновативни подходи за социалното включване на деца и младежи от уязвими групи. Някой да покаже на децата, застрашени от отпадане, че оценява заложибите им (макар и тези заложиби към момента да не може да оцени МОН чрез НВО).

В края на проекта сме си поставили за цел да постигнем следните резултати: чрез иновативни дидактически и педагогически подходи да привлечем и задържим в образователната система деца от уязвими групи, заплашени от отпадане от образователната система и последващо социално изключване; намаляване на предразсъдъците на учителите, работещи в интеркултурна среда и изграждане на практически умения за по-добра комуникация с родителите; овластяване на ученици, които пълноправно и активно да участват в училищния живот и вземат решения за дейности и въпроси, които ги касаят; привличане на нови родители в родителските клубове/училищните настоятелства и активното им участие при училищните дейности, решаване на конфликти, при задържане на ученици в училище и др.; И не на последно място по-добра комуникация между местната власт (извън служебните ангажименти), местния биз-

нес (подготовка на ученици за нуждите на местния бизнес, кариерно ориентиране) и неправителствения сектор (сформиране на активно гражданско общество, доброволчество, подкрепа на значими местни обществени каузи от страна на учениците и учителите) и др.

Тази публикация е изготвена с помощта на Фондация „Работилница за граждански инициативи“ по програма „Дъга“ с финансовата подкрепа на Фондация „Велукс“.

Фондация „Работилница за граждански инициативи“ не носи отговорност за съдържанието на настоящата публикация.

ФОНДАЦИЯ
РАБОТИЛНИЦА
ЗА ГРАЖДАНСКИ
ИНИЦИАТИВИ

покрепяме инициативните

THE VELUX FOUNDATIONS

